

Varlık

KURUCUSU YAŞAR NABİ NAYIR

RIFAT ILGAZ'IN EMEĞİNE SAYGI
İSTANBUL FİLM FESTİVALİ

aylık edebiyat ve sanat dergisi/nisan 1989/sayı 979/1500,- TL (kdv dahil)

Varlık'tan

BUNDAN bir yıl önce, nisan 1988 sayımızda başlattığımız "emeğe saygı" bölümlerinden dördüncüsüyle karşınızdayız. Amaç ve gerekçelerini daha önce açıkladığımız için yinelemek istemiyoruz. Okurlarımız "emek" konusundaki genel tutumumuzu, "emeğe saygı" derken yerleşmesini dilediğimiz ve yaygınlaşmasını istediğimiz tavrı çok iyi bilirler. Nitekim Vedat Günyol, Cevdet Kudret, Hasan İzzettin Dinamo için yaptığımız bölümler gerek okurlarımızca, gerek kamuoyunca gerektiği gibi değerlendirilmiş bulunuyor. Bu bize yeni atılımlar yapma gücü verdiği gibi, yeni bölümler hazırlama şevki de aşıyor.

BU SAYIDA yeni bir "emeğe saygı" bölümü ve gündeme getirilen yeni bir sanatçı: Rifat Ilgaz. Okuyacağınız bölümde, bu değerli ustayı bir kez daha anmak, değerlendirmek istedik. Zaten bilinen, benimsenen, saygıyla karşılanan üretim ve birikimine alçakgönüllü bir dikkat çekiş! Kuşkusuz çok daha kapsamlı, geniş bir değerlendirmeyi çoktan hak etmiş bu büyük ustaya yürekten bir selâm ve saygı!

OKUYACAĞINIZ bölümde bir genç sanatçı adayının, Yılmaz Uçar'ın yaptığı söyleşide Rifat Ilgaz'ın yaşamı ve sanatı üzerine söyledikleri önemli bir yer tutuyor. Şiirini ve mizahını değerlendirmeye de özel bir önem verildi. Şiirini Sennur Sezer ve Aydın Hatipoğlu'nun kaleminden, mizah alanındaki üretimini Sulhi Dölek ve Ferit Öngören'in kaleminden ve değişik açılardan değerlendirmeye çalıştık. Vecihi Timuroğlu, Ilgaz'ın geniş bir portresini çizerken, yaşamı ve sanatı üzerine sanatçının kendi söyledikleriyle bir karşılaştırma olanağı vermiş oldu. Gülsüm Akyüz, Rifat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanları inceledi. Her zaman olduğu gibi, Asım Bezirci de kaynakça bölümünde Rifat Ilgaz için yazılanların ve yapıtlarının geniş bir dökümünü verdi.

BU SAYININ bölüm dışında kalan sayfalarında sinema özel bir yer tutuyor. Gültekin Emre'nin kaleminden geçtiğimiz Şubat ayında yapılan Berlin Film Festivali'nin küçük bir değerlendirmesini okuyacaksınız. Başlamakta olan İstanbul Film Festivali ise sinemayla ilgili sayfalarımızın bir başka odağı.

VARLIK'ta sürekli yer alacağını duyurmak istediğimiz bir yazarımızın bu sayıda ilk yazısını okuyacaksınız. Kitaplarıyla ve yazılarıyla okurlarımızın çok iyi tanıdığı Dr. Erdal Atabek, kendi alanıyla sanatın kesiştiği noktalardaki ilginç yazılarıyla her sayıda aramızda olacak. Mücadelesiyle ve üretimiyle seçkinleşen bu onurlu aydınımızın katkısını sevinçle duyuruyoruz.

KEMAL ÖZER

BU SAYIDA

<i>Asım Bezirci: Daha Yeniye, Daha Güzele Ulaşmak İçin</i>	3
<i>Afşar Timuçin: Bir Halkbilim Araştırması</i>	4
<i>Dr. Erdal Atabek: Şu Grip Günleri...</i>	5
<i>Abdülkadir Budak: Kamp Ateşleri (şiir)</i>	6
<i>Atilla Birkiye: İstanbul Film Festivali</i>	7
<i>Meriç Velidedeoğlu: Göksel Kitaplarda Kadın 2</i>	8
<i>Ergin Koparan: Tesettür (deneme)</i>	9
<i>Buket Uzuner: Ismarlama Aşk (öykü)</i>	10
<i>Hüseyin Alemdar: Kuş Gagası Bir Sevinçle (şiir)</i>	11
<i>Mustafa Ziyalan: Saraçhane Aksaray Fatih Görüntüleri</i>	12
<i>Cengiz Gündoğdu: Çabucak Özledim Seni</i>	13
<i>Gültekin Emre: Berlin Film Festivali'nden Geriye Ne Kaldı?</i>	14
<i>Yılmaz Uçar: Rifat Ilgaz ile Yaşamı ve Sanatı Üstüne (söyleşi)</i>	18
<i>Rifat Ilgaz: Dört Mevsim (şiir)</i>	18
<i>Yılmaz Uçar: Hocayla Söyleşi (şiir)</i>	19
<i>Rifat Ilgaz: Türkçemiz (şiir)</i>	20
<i>Sennur Sezer: Rifat Ilgaz'ın Şiiri: Hüzün ve Alay</i>	21
<i>Aydın Hatipoğlu: Rifat Ilgaz'ın Şiiri</i>	22
<i>Vecihi Timuroğlu: Direnen Bir Aileden Gelen Şair: Rifat Ilgaz</i>	22
<i>Sulhi Dölek: Rifat Ilgaz: Mizahın ve Hayatın Ustası</i>	27
<i>Ferit Öngören: Rifat Ilgaz'ın Yaşamı Mücadele ve Direniştir (söyleşi)</i>	28
<i>Gülsüm Akyüz: Rifat Ilgaz'ın Çocuk Römanları</i>	29
<i>Asım Bezirci: Rifat Ilgaz İçin Kaynakça</i>	30

SITKI SALİH GÖR'ÜN ÖYKÜSÜ POLONYA'DA YAYINLANDI

Sitki Salih Gör'ün Varlık dergisinde yayınlanmış bulunan "Yol Bitmeden" adlı öyküsü Lehçeye çevrildi ve Varşova'da çıkmakta olan Prezeglad Orientalistyczny dergisinde kısa bir tanıtımla birlikte yayımlandı. Öyküyü Lehçeye tanınmış türkolog Danuta Chmielowska çevirdi.

CENGİZ GÜNDOĞDU ANKARA'DA

Yazar Cengiz Gündoğdu, Diyalog Kitap Kulübü'nün etkinlikleri içinde Ankara'da Türk Harp-İş Salonu'nda (İnkılap Sk. Ulusoy Terminali yanı - Kızılay) 8 nisan cumartesi günü Eleştirilmedi üstüne bir konferans verecek. Saat 14.30'da başlayacak konferanstan sonra, dinleyicilerle söyleşi yapacak olan Cengiz Gündoğdu, kitabını da imzalayacak.

ÇAĞRI

Yazar Tamer K. Bilgin'in bir yangın sonucu kitaplarının yandığını üzüntüyle öğrendik. Yazarlarımızdan, Tamer K. Bilgin'e kitap göndermelerini rica ediyoruz.

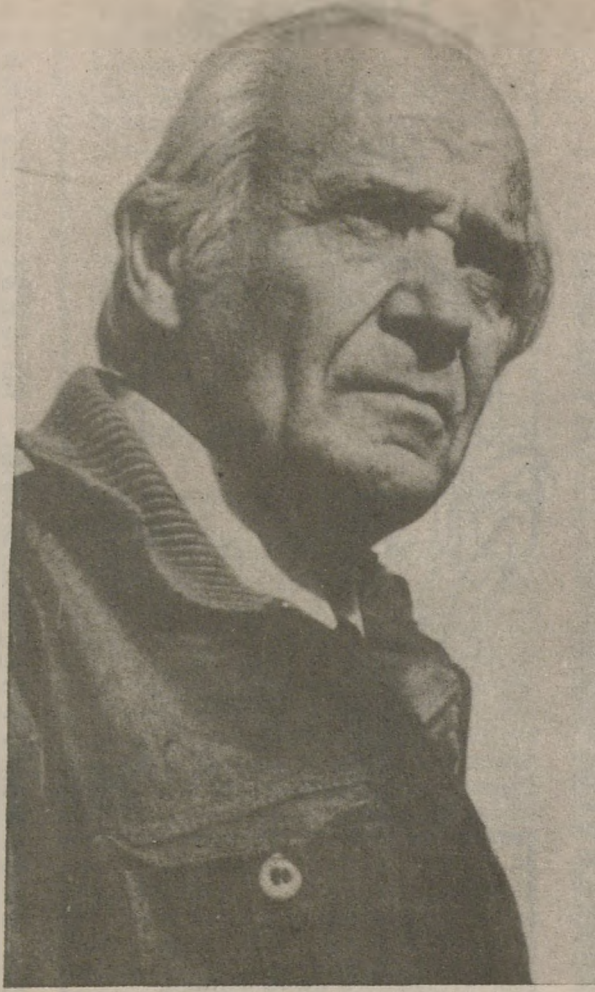
Adres: Tamer K. Bilgin
P.K. 872/06040 Ulus - Ankara

Varlık

Kurucusu:
YAŞAR NABİ NAYIR
55. Yıl

Aylık Edebiyat ve Sanat Dergisi ● Sayı 979 ● 1 Nisan 1989 ● Adres: İstanbul, Cağaloğlu Yokuşu, 40/2 ● Telefon: 522 69 24 ● Sahibi: Varlık Yayınları A.Ş. Adına: Ekin Nayır Sağiroğlu ● Yazı İşleri Yönetmeni: Filiz Nayır Deniztekin ● Genel Yayın Yönetmeni: Kemal Özer ● Kapak ve sayfa düzeni: Ekin Nayır Sağiroğlu ● Abone koşulları: Yıllık 15.000 TL, öğrenci ve öğretim üyelerine: 13.000 TL; Avrupa: 40 DM, ABD, Avustralya ve Uzak-Doğu ülkeleri 25 \$ ● Posta çekti hesap no: 119822 ● Gönderilen yazılar geri verilmez ve cevaplandırılmaz ● İlan koşulları: Arka kapak renkli: 500.000 TL, arka iç kapak: 350.000 TL, iç sayfalar: tam sayfa 300.000, 1/2 sayfa 150.000, 1/4 sayfa 100.000 TL ● Ofset hazırlık: Varlık ● Baskı: Kurtiş Matbaası.

RIFAT ILGAZ'IN EMEĞİNE SAYGI

Bir yıl önce, nisan 1988 sayımızda ilk "emeğe saygı" bölümünü yayınlarken, amacımızı özetlemiştik. Vedat Günyol, Cevdet Kudret, Hasan İzzettin Dinamo'dan sonra şimdi Rifat Ilgaz bölümüyle dördüncü kez karşınızdayız. Aradan geçen süre içinde, gerek okurlarımızdan, gerek bu bölümlere katkısı olanlardan, gerekse emeğini saygıyla andığımız sanatçılardan aldığımız izlenimler, amacımızın büyük ölçüde gerçekleştiğini düşündürüyor. Yaşamın her alanında değer üretenlere gösterilmesi gereken "emeğe saygı"nın toplumumuzda yerleşmesi her zamanki gibi en büyük dileğimiz.

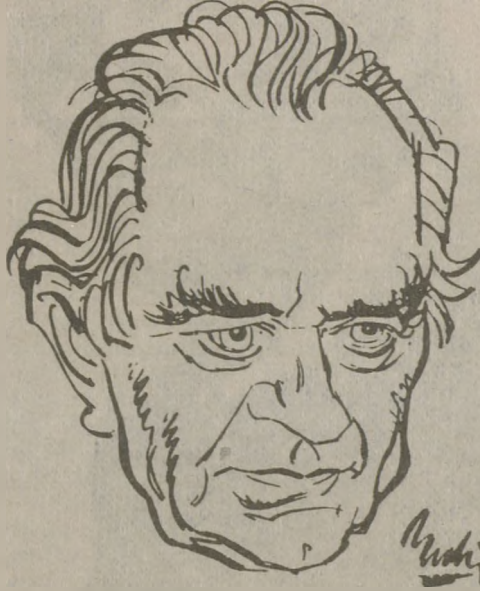
Daha büyük ilgilerin, değerlendirme çabalarının odağı olmayı çoktan hak etmiş bulunan Rifat Ilgaz (d. 1911) başta şiir olmak üzere edebiyatın (öyküden romana, anıdan tiyatroya) birçok alanında ve bu arada mizah dünyamızda seçkinleşmiş bir usta. Toplumcu gerçekçiliğe sonuna değin bağlı kalmış, ozanın toplum karşısında görev ve sorumluluğu olduğunu savunmuş, aynı zamanda bu savaşıma kendi özgün sesini, kişiliğini katmış bir sanatçı. Gerek şiiri, gerek mizahı etkin bir silâh olarak kullanmış, bu uğurda hapslere düşmeyi, hastalıklarla boğuşarak yoksun ve düzensiz yaşamayı göze almış bir özveri simgesi.

Okuyacağınız bölümde Rifat Ilgaz'ı değişik yönleriyle değerlendirmeyi, yaratıcı ve savaşımcı kimliğiyle bir kez daha gündeme getirmeyi amaçladık. Kuşkusuz daha büyük ilgilere, daha geniş ve kapsamlı değerlendirmelere yaraşık bu önemli ustaya nice nice verimli yıllar dileyerek.

YAPITLARIYLA ORTAYA KOYDUĞU BİRİKİMDEN, SANAT DÜNYAMIZA
GETİRDİĞİ DEĞERLERDEN DOLAYI RIFAT ILGAZ'IN EMEĞİNE SAYGI
VE TEŞEKKÜR.

rıfat ilgaz ile sanatı ve yaşamı üstüne

yılmaz uçar

DÖRT MEVSİM

Yüzyılımı dörde böldüm
Her bölümü bir mevsim
Biri kaldı üçü gitti
Yazı gitti güzü gitti
Kar', tipili kışı gitti
Yemyeşil bir bahar kaldı.

RIFAT ILGAZ

inceleyerek vardığım edebiyatçı gerçeklerinden doğuyordu. Bunların toplumumuz için yeterli olmadığını tam algıladığım yıllardır 1940 yılları... Edebiyat, sanat, kitaptan öğrenilmez, yaşamdan öğrenilir dediğim yıllar oldu. Şiirlerin aylak sınıfın beğenisine uğradığını gördüm; daha da ileri giderek, Nurullah Ataç bile benden söz ettiği halde, bunda bile bir yanlışlık olabileceğini düşündüm. Bu olaylar beni kendime getirdi. Ve hâlâ da aynı doğrultudayım. Gerçekçiliğimi bugünlere kadar sürdürüyorum. Bu, en ileri bir dünya görüşü algılamasıdır. Hâlâ değerini yitirmediğine ve bu doğrultuda sanat ürünleri vermenin halkımız için yararlı olacağına inanmanın sonucudur. En son yazdığım bir maden ocağı şiiri bile, bugün "Alişim" şiiri doğrultusundadır... Yanlış yolda olmadığımı görüyorum ve kendime güvenim artıyor...

● 1940 toplumcu gerçekçi kuşağı, benim anladığıma göre, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan Nazilere karşı yurtsever direnç şiirleriyle belirdi. 1940 kuşağı, engellenmelerine, kitaplarının toplanıp yasaklanmasına karşın 45 yıldan beri varlığını nasıl

koruyabildi? Bu gücü nereden aldı? Ve bundan sonraki yıllarda Türk toplumcu gerçekçi sanatının önündeki ödevler nelerdir?..

YALNIZ HALKTAN ALIYORUZ GÜCÜMÜZÜ

– Evet, beni ve benim arkadaşlarımı içine alarak soruyorsun bu soruyu. Güzel. Biz yalnız halkımızdan gücümüzü aldığımız halde bu inanışımızı, bu gerçek saptamamızı ve gerçekçi saptamamızı sürdürüyoruz. Neden mi? Doğru olduğuna inandığımız yolu tuttuğumuzdan geliyor bu gücümüz. Kendimize güvenimiz buradan geliyor. Halkımız bu anlayışımızı benimsemi mi? Evet, üzerinde durulabilir. Halkımız her vakit suçlanır. Yüzde şu kadarı okuma yazma biliyor, bu kadarı bilmiyor, edebiyat ki daha seçkin kişilerin işidir, halkımız edebiyata daha henüz kendini vermiş değildir, işte kitap satışları ortadadır gibi durmadan halkımızı suçlayacak çıkışlarla karşı karşıyayız. İmza günlerini bile bugün kötüye kullanmaya başlayan gene sanatçı dediğimiz kişiler var. Bunlar kendi başarılarını bile yanlış yorumluyorlar. Halkımız kendinden yana olan sanatçıyı arıyor, el yordamıyla arıyor. Eleştirmenlere başvurarak arıyor. Gazete yazarlarına, yani köşe yazarlarına güvenerek arıyor. Bulmak üzereyken, bu sefer halkımızın karşısına çıkıyoruz. Bu yaklaşım olumlu bir yaklaşım olmayabilir diyoruz. Halkımızı kuşkulandırıyoruz, ama o gene dinlemiyor. Kendinden yana olan yazarları, imza günlerinde, fuarlarda arayıp buluyor. Eskiden itifat görenler, matinelere başlayarak iltifat gören şairler, genç yazarlar bu sefer kuşkuya düşüyor, halk yanlış yoldadır diye. Halk hiçbir zaman yanlış yolda olmaz, yanıldımza eğer. Halk yanıldır ama yanıldığının da en kısa zamanda ayırımına varır, gene belli bir doğrultuyu tutturur...

MARKOPAŞA'NIN ADINI BİLE İŞÇİLER KOYDU

● Ozanlığınızın yanında mizah yazarlığınız da var. Mizaha nasıl başladınız?

– Ortaokul sıralarında şiir yazmaya başladığım zaman, yayınlamayı da hemen o günlerde düşünmüştüm. Yayınlamadıktan, başkasına göstermedikten sonra neden yazılmıyordu şiir? O günlerde, kitaplarla oynayan, dersten, ders kitaplarından çok, romanlar, öyküler, dergiler izleyen bir öğrenciydim. Hani, matematik dersinde, sıranın altında roman okunan günler. Dersi dinler gibi yapıp da, arka sıralarda kendi dünyamda yaşadığım o günler 1926-27 yılları. Kastamonu'da o yıllarda, *Çağkız* gazetesini birlikte, *Çalçene* adlı dört sayfalık bir mizah dergisi de çıkardı. Yusuf Niyazi adlı, tahrirat kâtipliğinden gelme bir amca, *Çalçene*'nin yanında bir de *Nazikter* adlı haftalık gazete çıkarırdı. Yusuf amcaı tanırdım, Cide'den. Önce şiirlerimi götürdüm. Beğenmiş olacak ki, "Her hafta bir çiçek" başlığı altında, her hafta benden bir şiir yayınlamaya başladı. O

● 1939 yılına kadar yazdığınız şiirleriniz için, Fahir Onger'in bir yazısında belirttiği gibi, "Gözleri kapalı yaşadığım zamanların yazıları" demişsiniz. 1940 kuşağından sonra toplumcu gerçekçi görüşle, eski bireysel düşüncelerinizden sıyrılarak, günümüze dek, umutlu, dirençli şiirler yazdınız. Bu ayrımı doğuran etkenler nelerdir?

EDEBİYAT İNSANIN YAŞAMIDIR

– Fahir Onger, toplumcu gerçekçi kuşağa içtenlikle yaklaşan bir eleştirmendir. Bizim yaşamımızı da, yakından izleyen bir arkadaşımız. Genç yaşta aramızdan ayrıldığı için üzgünüm. Beni de yakından izleyen bu arkadaşım, bir gerçekçi saptamış oluyor. Evet, 1939'larda, 40'larda bir gerçekçi ayrımına vardığımız da saptamış bulunuyor. İkinci Dünya Savaşı, çalışan her insana bazı gerçekleri algılama fırsatını da vermiştir. Bizim gibi edebiyatçı kitaplardan, dergilerden, hocalardan izlemek zorunda olan edebiyat öğrencileri, Türkçe öğretmeni adayları, yaşamla yüzyüze gelmiştir İkinci Dünya Savaşı'nda. Edebiyatın yalnız kitap, dergi, gazete olmadığını anlamışız ve edebiyatın da, sanatın da, yazınsal ürünlerin de bu algılama olduğunu saptamışızdır. Öyle bir dönemde, belki de Fahir'in bir sorusu karşısında, bugüne kadar ben edebiyat olarak hiçbir şeyin ayrımında değilmişim, yeni yeni edebiyatın ne olduğunu anlıyorum, demişim. Edebiyat, insanın yaşamıdır. Yaşamını içtenlikle dile getirmektir. Bu gerçekçi saptadığımız yıllardır 1940 yılları. Dünya ölçüsünde, dünya çapında büyük bir trajedi ile karşı karşıyaydık... İrkçilik, turancılık, daha yumuşağı türkçülük diye akımlar vardı. Bu akımlara bel bağlamış olan büyük politikacılar, büyük ekonomistler, askerler yeryüzüne egemendi. Biz bütün bunların büyük gürültülerle duyurduğu, kendilerine göre gerçek dedikleri şeylerin içinde, toplumumuza yakışanları, toplumumuzun gelişmesine, en kolay anlamıyla Atatürkçülüğe aykırı olan şeyleri bulup çıkarmak zorundaydık. Hele hele bir Türkçe öğretmeni olarak ben, öğretmen olarak, şair olarak, bir mizah yazarı olarak, ki kendimi her zaman mizah yazarlığına aday görmüşümdür, gerçekleri bulmak, çıkarmak ve yaymak zorundaydım. Önce sınıftaki öğrencilerden başlayarak yaymak görevinde olan bir kişi bilmişimdir kendimi. Bu bakımdan o sözleri söylemeyi de, bir namus borcu, bir aydın kişi onuru kabul etmişimdir. Çünkü bütün yazdığım şiirlerin, yani 1926'da başladığıma göre 1939'a kadar yazdığım şiirlerin, emekçileri, memleketini seven halkımızı, işçimizi, aydınımızı, gerçek aydınımızı ama, ilgilendirmediğini gördüm. Şiirin yerine oturmadığını anladım yazdığım yazılarla. Bunlar biraz da, hani birçoklarının dediği gibi, az biraz Fransızca bilmenden ileri geliyordu. Baudelaire, Paul Valery, Verlaine, Albert Samain'i, daha sonraları Philippe Soupault'ları, çok daha sonraları Jacques Prevert'leri

günlerde, *Nazikter* dergisine ek olarak *Çalçene* adlı mizah dergisini de çıkarmaya başlayınca çok düşünmeden mizah öyküleri, mizah şiirleri, fıkralar, güncel olaylardan oluşan küçük öyküler de yazdım... Yusuf amca, hemen dergisinde bunları da sıraya koydu. Demek senin sorduğun gibi, önce şiirle başlayıp, aradan uzun yılların geçmesine zaman ayırmamıştım. Gelgelelim, Kastamonu'daki öğrenim yıllarımdan sonra, uzun bir süre mizahımsı yazılar yazmadım, ta *Markopaşa* dönemine kadar. *Markopaşa* gazetesine gelince (dergisi de diyebiliriz) Esat Adil beyin Türkiye Sosyalist Partisi'ndeki işçiler bize anımsattı, böyle bir mizah gazetesi çıkarmayı. Dokumacı Rizalar, Elektrikçi Zekiler, Hüsametlinler, *Markopaşa*'nın adını bile onlar koydular... O günlerde Aziz Nesin'le *Cumartesi* adlı yazınsal bir magazin dergisi çıkarıyorduk. Dergi kapanınca partili arkadaşlar bize böyle bir iş bulmuşlardı. Hemen partinin toplantı odasına duvar yazıları yazıldı, *Markopaşa* çıkıyor diye. Aralarında para bile topladılar. Tam o sıralarda benim öğretmenliğe döneceğim tuttu. Hasan Ali değişmiş, yerine Şerhsettin Sırer gelmişti Maarif Vekili olarak. Doğru Ankara'ya gittim. Bakanın karşısına çıktım. Haksızlığa uğradığımı, öğretmenlikten uzaklaştırıldığımı söyledim. *Sınıf* adlı bir şiir kitabım yüzünden tutuklanmış, içeri atılmıştım, ama doğruyu söylemenin yeri değildi. Bakanlıkça istifa etmiş sayılıyordum, okula gitmediğim için. Belki komisyondaki genel müdürler, işin doğrusunu biliyorlardı, ama açıkta kalmış bir öğretmene yardım etmeyi daha doğru bulmuş olacaktı ki, beni hemen Boğazlıyan ortaokuluna atadılar. Bugünlerde Ankara'da bu işlerle uğraşırken, Sabahattin Ali'ye rastladım. "Sizin *Markopaşa*'yı ben çıkarıyorum" diye, Esat Adil'in partisindeki gelişmeleri bana açıkladı. "Aziz'le birlikte çıkarıyoruz" dedi. Her ne kadar partililer para toplamışlarsa da o parayla derginin çıkmasına olanak yoktu. Toplanan paraları, partiye gelir olarak verdik. "Gazetenin patronu benim, sen de yazarsın" demişti. Amacım öğretmenlikten çok Validebağcı Sanatoryumunda yatabilmektir. Ciğerlerimdeki hastalık yeniden başlamıştı. Altı aylık tutukluluk sarsmıştı beni. Durum zaten bakanlıkça anlaşıldı. Altı aylık ödenekle Validebağında yatarken, 4-5 ay sonra taburcu edildim. O taburculuk yalnız hastane için geçerli değildi. Öğretmenlikten de böylece son kez atılmış oldum...

KENTSOYLULARIN SİLAHLARINI KENDİLERİNE ÇEVİRMEK

● Kişisel mizah anlayışınız...

- Evet, kişisel mizah anlayışım mı? Ben doğma büyüme Kastamonu luyum. Yani o güne kadar İstanbul'da kentsoylular tarafından çıkarılan mizah dergilerinde alay konusu olan Kastamonululardan biriyim. Karagöz'de, Ortayunlarında da adımız geçer. Hüseyin Rahmi eserlerinde dara geldi miydi, bizlere "Hödük" demekten de geri durmaz. İstanbul sokaklarında yolunu yitiren, tünellere, tramvaylara korkuyla binip inen hödüklerdeniz biz. İşte böyle bir anlayışta olan İstanbul'un kentsoylularını karşımıza almanın tam zamanıydı. Biraz da bizler, Anadolu'dan gelenler, hödükler, bu kentsoylulara takilmalıydık. Yani onların silahını ellerinden alıp onlara çevirmektir benim mizah anlayışım. Alay edenlerle alay etmek biraz da. Bizleri küçük görenlere karşı, sermaye sahiplerine karşı, kavgamızı, çekişmemizi sürdürmek için mizah yazıyoruz... 1942'de çıkan, *Yürüyüş* dergisinin "Şiire Dair" adlı önsözünde, biz yalnız şiir anlayışımızı değil, bütün yazınsal türlerdeki görevimizi açıklamak istiyoruz: Toplumcu, gerçekçi, devrimci, Marksist sanat... Bu yıllarda, 42 yılında, Trakya tahkim edilmiş, asker yerleştirilmiş. Kuruoanlarda askerlerimiz, İstanbul yavaş yavaş boşaltılıyor. Daha sonraları, 44'lerde, İsmet Paşa savaş ilan etti Almanlara. Hazırlanıyorduk. O yıllarda Almanlar, Stalingrad'lardan yüzgeri Berlin'e kaçarken, ben

HOCAYLA SÖYLEŞİ

-Rifat Ilgaz'a
3.1.1984 Salı, 13.00
Avcılar'daki evinde-

Kapısından girer girmez
Rifat Ilgaz karşıladı beni
Başımın selâm verip
Eğildim öptüm elini
"Geç içeri -dedi- çalışma odama
İlk önce ama
dinleyelim ajans haberlerini."

Konuştuk memleket üstüne
şiir üstüne.
"İlk önce sevmelisin insanları -dedi-
Yüreğinde damıtılarak sevgini
aktarmalısın kağıda.
Şiir -dedi- düşmeli halkın önüne..."
Verdi bana dirençli kalemini...

YILMAZ UÇAR

cezaevindeydim. *Sınıf* kitabımdan 6 ay yemiş yatıyordum. Ve 13 kişilik bir koğuştaydım. Bu koğuşta, hapishanenin bahçe kapısı görünüyordu. Ve Turancılardan kimisi gelip buradan bakıyorlardı. Dışarıda canlılık var mı? Hâlâ sordur. Almanlar hapishanenin bahçesine girmişler. Bahçede tutukluları kurşuna dizmişler. Turancılarımız sabırsızlıkla bekliyorlar. Yanlışlıkla Romanya'yı bombalayan bir uçak, yanlışlıkla bizim sınırimıza girdi. Hapishanenin çevresi, makinalı tüfeklerle tahkim edildiği, savunulduğu için atışa katılanlar oldu. Bizleri de zincirlere vurarak hapishaneyi boşalttılar. Siperlere ite kaka doldurdular. Şu rastlantıya bakın ki, bizim 60-70 kişilik zincirli grubumuzun komutanı, palaskasız subay Türkeş'ti. Demek ki, Turancılardan yatanlar da, hapishanenin savunmasına yardım ediyorlardı. Ve biz, hapishanenin bahçesinden, Alman hastanesinin bulunduğu sirtlara sokak aralarından tahliye ediliyoruz, götürülüyoruz. Türkeş'in bazy hareketleri, eşit yaşama örneği olamaz. Bayburtlu Necati olayını herkes biliyor. Bana kitap getirirdi nöbetçimiz. Bunlardan biri ihbar ediyor, kitap getiriyor diye. Çocuğu taş odaya attılar. İsmarladığım kitapla, Gorki'nin bir kitabıyla yakalanıyor. İhbar eden de Turancılardan biri, Türkeş'ti...

HALKIMIZ KISA YOLDAN GERÇEKLERİ ÖĞRENMEK İSTİYOR

● Türk Mizahının dünü bugünü...

- *Markopaşa* dergisi 1947-48'lerde 60.000 basıyordu, Cumhuriyet 17.000 basıyordu. *Markopaşa*'yı o makinelerle, bir haftada başardık. Büyük satışlar 3.000- 4.000 o sıralar; 1947-48'deki 60.000, günümüzde 500.000 sayılır. Bugün Türk mizahı, eski hızında değil. Bunun gene toplumsal, siyasal nedenleri var. Halkımız, biraz da gelişen demokrasiden bekliyor. O vakit, muhalefetten beklendi. En yararlısını mizahla yapardık. Halkımız, mizah dergilerine düşküdü. 1952'de, *Adembaba* adında bir mizah dergisi çıkardım. İlk sayı ne reklam, ne afiş, şöyle 20.000 bastım. Geriye bir tek gazete gelmedi. İkinci sayı daha fazla, 30.000 - 40.000 bastım. Gene de büyük rakkam. Halk, bir parça bir şey bekliyor. Siyasal ortam elverişli değildi. Yine 30.000-40.000 basıyordum. 8 sayı çıkardım. Demek ki mizah, ortamımı bulursa, halk tarafından geniş ölçüde tutuluyor. Ama siyasal dozu, biraz fazlaca olacak. Halkımız meclisten, partilerden birşeyler bekliyor. Kimi

köşe yazarı arkadaşlar, mizahımsı yazılarla köşe yazılarını sürdürdükleri için, fazla tutuluyorlar. Ama tümü iyi mizah örnekleri değil. Sanat açısından yeterli değil. Ancak muhalefet işini sürdürdükleri için yazıları okunuyor, seviliyor. Çok satan kitapların içinde, iyi mizah örnekleri yok. Halk iyi mizah örnekleri de istemiyor, içinde bulunduğu ekonomik bunalımı dile getiren olayların açığa çıkarılmasını bekliyor. Demokrasinin gelişmesini, insan haklarının yürürlükte olmasını, baskıların, işkencelerin kalkmasını istiyor. Toplumumuzdaki açığa vurulmamış haksızlıkların gün ışığına çıkmasını bekliyor. Demokrasinin gelişmesini, insan haklarının yürürlükte olmasını, baskıların, işkencelerin kalkmasını istiyor. Bu işleri de sanatçılardan çok, iyi bir gazeteci olan arkadaşlar başarabiliyor. Halkımız da bunlarla yetiniyor şimdilik. İyi mizah örneklerine nedense rastlamıyoruz. Gerçeklerle doğrudan doğruya yüz yüze gelmekle yetiniriz. Yani gazeteci yazılarımız, gazetecilik mesleğinden yararlanarak halkın gereksinimlerini yanıtlıyabiliyorlar. Mizah sanatı gelişmiyor. Halkımız en kısa yoldan gerçekleri öğrenmek, sıkıntısının, geçim zorluklarının nedenlerini öğrenmek istiyor. Mizah gelişmiyor...

● Köşe yazarlığınız...

- Köşe yazarlığım, İzmir'de çıkan *Demokrat İzmir* gazetesinde. Adnan Düvenci'nin gazetesinde, her gün köşe yazısı yazdım. İstanbul'da çıkan *Vatan* gazetesinin birinci sayfasında kısa yergiler ve Pazar Yazıları, ki bu yazıları ilerde *Meşrutiyet Kiraathanesi* kitabımda topladım. Bir de, Ankara'da *Yeniğün* gazetesinde. Bu, biraz uzun sürdü. Buradan emekli oldum. Dergi olarak İlhan Selçuk'un çıkardığı *Dolmuş*, *Spor* gazetesinde, *Akbaba*, *Tef* gibi haftalık mizah dergilerinde dizi, köşe yazıları, öyküler, fıkralar, düşsel röportajlar yazdım. Bu dergilerde çıkan dizi yazılarımı kitap olarak topladım.

SANATÇI, ANIYI SANATI İÇİN KULLANIR

● Anılarınız...

- *Sarı Yazma* bir romandır. Tekniği, kompozisyonuyla, biçimi ve biçimiyle anıyla ilgisi yoktur. Anı türü değil, roman türüdür. Anı daha çok duyguyla başlar. Öykü kompozisyonu değildir. Köşe yazısına yakındır. Ama *Sarı Yazma* adıyla romandır. Hatta tasarladığım üç romanın ilk cildidir. İkinci ve üçüncüye gerek görmedim. Altın Yayınları'yla anlaştık. Üç cilt. 1950'ye kadar olayları, anılarımın o bölümünü yayınladık. Yayınevi sahibi Turan Bozkurt; "İki cildi basmalıym. Okurlar 50'ye dek merak ediyorlar." dedi. Nehir roman dediğimiz dizi roman da böylece gerçekleşmedi. Ve ben de adamı haklı gördüm. Yetindim onunla, gerekli görmedim. Anılar başka, anısal roman başkadır. Eğer anılardan başlamışsa romandır. En belgesel kaynak, anılardır. Ortaya çıkan eser, tekniğine, kompozisyonuna göre ancak adlanabilir. Mizah, yazarının mizacından gelen bir çeşnidir. Kimi güleç, kimi çatıktır. Türler ancak, yazınsal tür olarak düşünülür. Mizah, doğayı yorumlar; biçimi, bakış açısıyla... Benim kimi şiirlerim vardır, toplantılarda okunur. Ahmet Gülhan okumuştum, "Mistabey" başlıkla şiirimi. Millet yerlere yattı. Buna biz mizah türünde bir şiir mi diyelim? Mizah, bir tür değil, bir çeşnidir. Bakış açısidir. Bir algılama, doğayı, toplumu bir algılama biçimidir. Yazınsal türler bellidir. Tekniği vardır. Kompozisyonu, planı vardır. Bu bakımdan kuralların dışına çıkamayız. Her yazar, en canlı, güvenilir kaynak olarak anılarından yararlanır. İster şiir, öykü; ister köşe yazısı, bu anılardan yararlanır. Soyut anı yazarı olmayı düşünmedim. Yararlandım ama, anı yazmak için anılarımı yazmadım. Belki bir gün, Reagan gibi başkanlıktan ayrıldıktan zaman, anılarımı yazmaya başlayabilirim. Sanatçı en otantik, en güvenilir kaynak olarak ortaya koyduğu yapıtlarda, anılardan yararlanır. Ama anıyı, anı olarak eskitmeye kalkışmaz. Madem ki sanatçıdır; sanatı için anıyı kullanır. Cumhurbaşkanını olarak, bakan olarak değil...

ÜRETENDEN YANA OLMAKTIR SANATÇIYA YARAŞAN

● Genç toplumcu gerçekçi ozan veya yazarlara, usta bir toplumcu gerçekçi ozan ve yazar olarak önerileriniz neler olabilir?...

- Bize kimse öneride bulunmadı. Biz çağımızın gerçeklerini arayıp bulduk. Çağımızın gerçeklerine uygun yazınsal türler gerektiğini bulup çıkardık. Bugünün gençliği de kendi yazınsal türlerini, çeşnilerin kendisi bulup çıkarırsa daha da sağlam bir yere, bir toprağa basmış olur. Yalnız onların bizim yaşamımız, yaşantımız doğrultusunda davranmalarını isteriz. Yani her şeye karşın, sağlığını yitirme karşısında bile olsa, direnebilmek, saptadığı gerçekler karşısında en biçimli uygulamayı, yazınsal uygulamayı başa-rabilmek, durmadan kendisini yenilemek, böylece toplumu yenilemeyi hedef almak. Özgürlük ve bağımsızlığını yitirmeden, aydına yakışan biçimde savaşmak. Biz kendimize göre şöyle diyoruz: Sanıyoruz yanlış iş yapmadık. Acaba bizim gibi davranırlarsa gençler de yanılmazlar mı?.. Bütün ilerici sanatçılar önce kendilerine güvenecekler. Fikret ne demiş. Fikret bile, yani bizden en az 20-30 yıl önce konuşan Fikret, "Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin." demiş. Kendine güvenmekten başlar. Çevresine güvenmek, çevresindeki kişilere güvenmek, emekçilere güvenmek. Çünkü emekçi en haklı, toplumun içinde. Üreten kişiye güvenmek. En haklı insan, bence üretendir. Üretenden yana olmak. Biraz daha yüreklice konuşacak olursak, ki bugün bunu bile söylemek yüreklilik istiyor, işçi sınıfından yana olmak. Onun sorunlarını sanat yoluyla dile getirmek. Sanatın olanaklarından yararlanarak, işçi sınıfının bir kelime ile buyru-tusunda olmak. Onun doğrultusunda, onun verdiği görev ve ödevde yerini almak. Ama her zaman dediğimiz gibi, sanatçının üzerine düşen en büyük iş, bu sınıfın başında bile olsa, o her şeyi değiştirmek, yenilemek, daha ilerisi için hazırlamak; hatta işçi sınıfının başı olarak bile üzerine düşen iş bu. Onun için sanatçı kendi sınıfından kopmuş kişi değildir, kopmuş kişi olmamalıdır. Kendi sınıfının görevinde, işleminde, işlevinde olmalıdır...

● *Biliyorsunuz, gerçekçilik XV. yüzyılın sonlarıyla XVI. yüzyılın başlarındaki Rönesans'tan bu yana gelmektedir. Cervantes'ten Şolohov'a dek 500 yıl diyebiliriz. Öte yandan bugüne kadar çeşitli sanat akımları (gerçeküstücülük, dadaizm, fütürizm, varoluşçuluk gibi) çıkıp işlevini yitirdiği halde, niçin günden güne gelişen gerçekçilik (ki günümüzde toplumcu gerçekçilik) tarihten silinememiştir. Sizce dünya edebiyatında toplumcu gerçekçiliğin önemi nedir?...*

GERÇEKÇİLİĞİMİZİN ÖZÜ FAŞİZME KARŞI OLMAK

- Şimdi sen bana yönelttiğin soruyla, biraz somutluktan uzaklaşıyorsun, yani soyut bir gerçekçilikten söz ediyorsun Rönesans'tan başlayarak... Bizim gerçekçiliğimiz, daha çok, endüstrinin gelişmesiyle ortaya çıkan çelişkilerin gerçekçiliği. Özetlersek sömürü gerçekçiliği. Evet, senin o saydığın sıralama, Cervantes'ten başlayarak toplumdaki değişimleri gösterir. Feodalizme karşı olabilir Cervantes'in direnmesi... Şövalyelik, asalet anlayışına, aristokrasiye karşı onun hicvi olabilir. Burada bile biraz incelersek, gene bir üretim yanı vardır işin içinde. Belli bir sınıfın palazlanması, sonra çağ değişimi, ortaçağdan sıyrılmaya, yeni çağlara doğru açılma ve bunun eleştirisi. Cervantes deyin geçmeyelim. Evet, saptadığın gibi önemli kişi Cervantes. Donkişot da çok sağlam bir tip, belli bir dönemin ifadesi. Bugün bile çevremizde Donkişotlar görebiliriz. Bugünün politikacıları bir yerde bakıyoruz bir çeşit Donkişot. Evet, büyük tip bunlar. Şolohov'un tipleri, belirttiğin gibi, onlar da bir uygulamanın yanlış kişileri. Bir partinin yanlış insanları. Başarılı kişileri var onun, *Uyandırılmış Toprak*'ta olsun, öbür romanlarında olsun. Ama bizim şöyle 1940'larda elimize aldığımız, konu olarak seçtiğimiz tipler hatta rahatça söyleyebilirim Donkişotlar başka Donkişotlardı. Hitler gene bir Donkişottur. Bunların benzerleri Türkiye'mizde vardı. Özentileri, onun doğrultusunda gidenleri. Bir hapisane koridorunda bile bunlarla karşılaştık. Daha önce de söylediğim gibi sabahleyin uyandıktıkları zaman hapisanenin bahçesine kimlerin girebileceğini pencereden izleyenleri yakından biliyoruz. O çağları yaşadık. O çağları yaşayan kişi olarak, biz gerçek-

çiliğin bugünlere doğru uzanmasını, onların yıkılıp gittiğini, yani faşizmin başka kisvelerle, giysiler altında, üstelik başka güçlerin kabuğuna girerek, daha çok dincilerden yardım görmeye çalışarak güçlerini sürdürmeye çalıştıklarını görüyoruz. Ve gene görüyoruz ki, bizim dünya görüşüne uygun bir şekilde, ileri dünya görüşüne uygun bir şekilde, görüşlerimizin tutarlı olduğu sonucuna da varıyoruz bunlardan. Emeğin egemen olacağına inanıyoruz. Bir gün emeğinin karşılığını alacak kişilere de inandığımız için, şiirimizi, edebiyatımızı, yazınsal türlerimizden hemen hepsini aynı yöne doğru çeviriyoruz. Tiyatromuzda, güncel yazılarımızda bile okurlarımızla özdeşleştiğimizi gördükçe tuttuğumuz yolun doğruluğuna inanmış oluyoruz. Evet, saptadığın gibi, gerçekçiliğimizin özünde İkinci Dünya Savaşında faşizme karşı olmak vardı. Faşizm önlenmedi mi?.. O zamanki faşizm anlayışına, özetlersek, Tan gazetesinin yazarlarının da özetlediği gibi, silahlı sermaye derlerdi.. Bugün belki o anlamda değil, artık sermayenin silahı bile yok. Yalnız politikası var, İMF'si var, ekonomi bilginleri, uygulayıcıları var. Faşizm kılık değiştirmiştir. Sömürgecilik çesni değiştirmiştir. Maliye, iktisat, yani kapitalizmin biçimleri faşizmin biçimleri içinde özdeşleşmiştir. Ama İkinci Dünya Savaşı etkilerini arayıp bulmak, sergilemek zorundayız bugünün aydını olarak. Yani 1940 yıllarındaki gibi olmayabilir. Yeni kılıflarla, yeni giysilerle, yeni biçimlerle, yeni bir türde sürüp gidebilir. Şart değil, tanklı tayyareli sürüp gitmesi...

VARLIK OKURLARINA MESAJ

● *Son olarak, Varlık okurlarına mesajınız veya bir öneriniz var mı?...*

- *Varlık* okurları... 1932'den beri, *Varlık* okuruyum. 1937'lerde 38'lerde 39'larda, biraz da 40'larda *Varlık* yazarı da oldum. *Varlık* dizeri olduğum yıllar bile oldu. *Varlık*, Tan'da dizilip basılıyor. Rifat Ilgaz o sıralarda ne şair, ne yazar, ne de gazeteci. Tan matbaasında, basım evinde entertip ustası. Şefik Ustam sesleniyor bir makine öteden: "Bak Rifat' ciğim adın geçiyor, *Varlık* müsveteleri arasında. İsviçre'den gönderilmiş, İsviçreli bir Türkolog, senden söz ediyor. Ama adın karalanmış. Neden karalanmış acaba..."

Sevgili *Varlık* okurları, eski bir *Varlık* şairi olarak, artık o dönemler bir daha yokuşumda görülmesin, diyorum. Hele sanat dünyamızda, bir daha rastlanmasın böyle olaylara. Yazardan çekinilmesin. Sanatçı sanatçıdan korkmasın. Aydını aydına düşman etmesinler!...

TÜRKÇEMİZ

Annenden öğrendiğinle yetinme
Çocuğum, Türkçe'ni geliştir.
Dilimiz öylesine güzel ki
Durgun göllerimizce duru,
Akar sularımızca coşkulu...
Ne var ki çocuğum,
Güzellik de bakım ister!

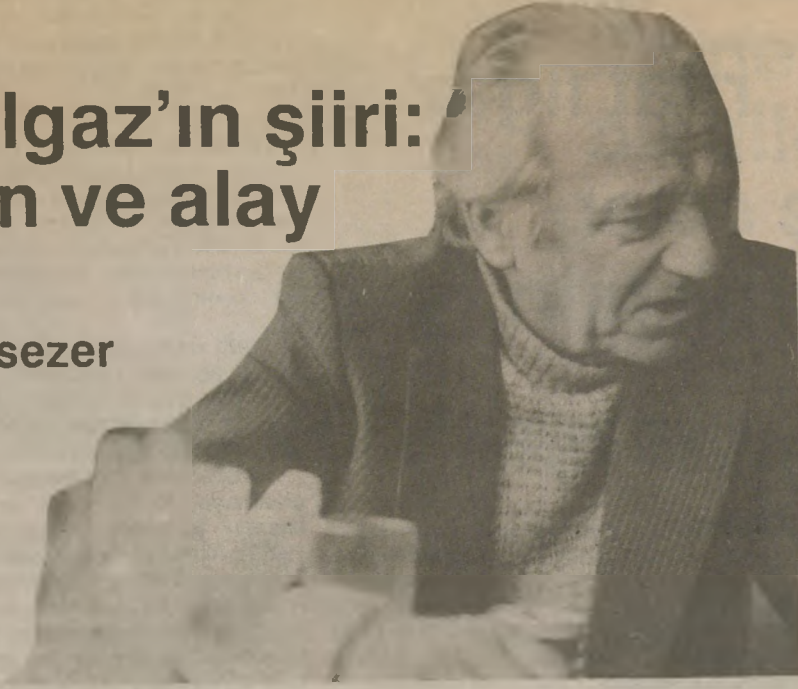
Önce türkülerimizi öğren.
Seni büyüten ninnilerimizi belle.
Gidenlere yakılan ağıtları...
Her sözün en güzeli Türkçemizde,
Diline takılanları ayıkla.
Yabancı sözcükleri at!

Bak, devrim, ne güzel!
Barış, ne güzel!
Dayanışma, özgürlük...
Hele bağımsızlık!
En güzeli, sevgi!
Sev Türkçeni, çocuğum,
Dilini severleri sev!

RIFAT ILGAZ

Rıfat Ilgaz'ın şiiri: hüzün ve alay

sennur sezer

Rıfat Ilgaz, *Ocak Katırı Alagöz* (1987)'deki bir şiirinde, kendini ve şiirlerini şu dizelerle çizer: "SİNİF'in ozanıym mimli /HABABAM SİNİFİ'nin yazarıym ünlü/ Kim ne derse desin / Çocuklar için yazdım hep". 1962'de basılan *Suluk Soluğa* için yapılan bir konuşmadaysa "Son şiir kitabım *Suluk Soluğa*'da yeni hiçbir şey yapmak istemedim. Yapmak istediğimi 1942'de çıkan *Yarenlik* adlı kitabımla yapmıştım. Gerçek-üstücü şairlerin avuç-avuç yıldız yediği yıllarda, karneyle tınn önlerinde ikiyüz gram ekmek bekleyen yarı aç yarı tokların gerçekçi şiirini yazmaya çalışmıştım" diye tanımlar ilk kitabını. Bu iki alıntı da Ilgaz'ın şiirindeki özellikler için birer ipucu olarak alınabilir. Rıfat Ilgaz, şiirlerini "çocuklar için yazmaktadır", bir başka deyişle daha güzel bir dünya için. Ve Rıfat Ilgaz şiirini, kuşağının öteki şiirlerinden ayıran en önemli özellikleri *Yarenlik* adlı ilk kitabında görülebilir. Bu özellik de, "hüzün ve alay"ın yanyana içiçe geçtiği bir şiir dokusudur. Bir başka söyleyiş biçimiyle, Rıfat Ilgaz'ın şiiri: zor dönemleri, kötü olayları alay ederek yenmeye çalışan, "Karadenizli" bir şiirdir. Duygularının anlaşılmasından çekinen, sevgiyi de, öfkeyi de, acıyı da alayla dengeleyen, zeki bir şiir..

Rıfat Ilgaz, şiirlerinde "dostlara" seslenir bir eda içindedir. Bu dostlar, kimi zaman bir iş kazasında kolunu yitirmiş bir işçi (Alişim), kimi zaman ekme derdinden okula devam edemeyen arka mahalle çocukları (Çocuklarım), kimi zaman "aydın" olma görevini yeterince yerine getirmemiş inandığı kişilerdir (Aydın mısın). Ama kime seslenirse seslensin tavrı hiç değişmez; onları uyarmak, acıların geçeceğine inandırmak, dirençli olmaları için "sarsmak" ister. Uyarıcı, avutucu, inandırıcı olmak için de hüzünlü bir alayı kullanır hep. Bu hüzünlü alay, öz yaşamını anlatırken de eksik değildir: "Bu ayaklar benden hesap soracak/Bir düşünce- nin peşinde dolaştırdım/Sokak sokak/Bu baş, bu eğilmez baş da öyle/Bazı sarhoş, bazı yorgun/Her zaman bir yastığa hasretl/Bu çiğ- der de hesap soracak/Esirgedim, güneşini, havasını/Bu ağız, bu dişler, bu mide.../Ne ikram edebildim ki bol keseden/Bu bilekler de hesap soracak/Göz yumdum çektikleri eziyete" (Bilsem ki, 1953)

Rıfat Ilgaz'ın alayı, bir başka deyişle mizahı "simgeler"e de uzanır. Barış düşüncesinin simgesi "güvercin", barış düşüncesiyle birlikte irdelenir: "Sömürgeci cami güvercinleri sizin olsun/O doyum- suz lapacı güvercinler/Kurşun

buğusu güvercinleri severim ben/Kanat uçları çelik yeşili (...)/Tüneyip acımanın saçaklarına/Miskin sevilere bitlenmez/Kanadından çok pençesine güvenir" (Güvercinim uyur mu, 1974)

Toplumcu-gerçekçi bir ozandır Rıfat Ilgaz. 1940 kuşağındandır. Bu kuşağın öteki ozanları gibi ancak son yıllarda yeterince "değerlendirmeler"e alınmaya başlamıştır. Rıfat Ilgaz için Asım Bezirci'nin hazırladığı *Yaşayan Sanatçılar-Rıfat Ilgaz* adlı kitap onun yaşamı, kişiliği, şairliği, hikâyeciliği, romancılığı, oyun ve fıkra yazarlığı üstüne söylenenler ile Ilgaz'ın kendi söylediklerinden oluşuyor. (Benzeri bir derli toplu değerlendirme kitabı da A. Kadir için hazırlanan kitap. *A.Kadir* adını taşıyan bu kitabı Gülen Aktaş, Afşar Timuçin, Aydın Hatipoğlu, Eray Canberk düzenlemiştir. Her iki ozanın içinde yer aldığı kuşağı değerlendiren bir kitabı Hikmet Altınkaynak hazırlamıştır: *Edebiyatımızda 40 Kuşağı*) Bu kitapta Rıfat Ilgaz'ı değerlendiren Asım Bezirci'nin şu saptaması çok önemlidir: "(...)denebilir ki, o yıllarda toplum-

MUZAFFER TAYYİP USLU:

"...Rıfat Ilgaz'ın başarısını temin eden temellerden biri de dilidir. Ne akıcı, ne temiz bir dili var. Rıfat Ilgaz halk dilinin sırrına ermiş sayılı kimselerden biridir." (Karaelmas, 15.2.1943)

culuğu benimseyip de Nâzım Hikmet'in etkisinde kalmayan ya da en az kalan iki üç şair varsa, bunlardan biri Ilgaz'dır".

Rıfat Ilgaz'ın şiirleri, İkinci Dünya Savaşı-ndan bu yana toplumumuzun yaşadığı günlerden yansımalar taşır, tanıklık eder. Ama bu tanıklık savaşın yükünü taşıyan, acısını çeken bir sınıf ve katmanların tanıklığıdır. Günlük ekme derdindeki bu sınıf ve katmanlar "büyük sözler"den, "nutuklar"dan, "ağıtlar"dan hoşlanmazlar pek. Önemli olan yaşayabilmek, kötü günleri atlatabilmektir. "Hayal kurmaktan kaçınmayan bu insanlar" yalnızca kendileri için değil, dertleri kändilerine benzer insanlar için de hayal kururlar. Bir meyhane kaçamağında, işinden elçektirilmiş dokuz çocuklu gümrükçünün kızına eş, büyük oğluna iş düşünülür. Küçük kızı parasız-yatılıya verilir. "Şişe"lerin yardımıyla kurulan bu küçük hayallerin olanaksızlığını da bilirler: "Girmişken işler yoluna/Bırakmaya gelmez arkasını/Hele sen garsona ses-

len/Bir şişe daha getirsin/Kapatsın şu radyoyu/Sırası mı şimdi ajansın". Savaşı yalnızca radyo haberleriyle (ajans) değil, vesika ekmeği, işsizlik, kömürsüzlükle de bilen bu insanlar elbet "sümbülden çok yeşil sovanı seveceklerdir". "Nar çiçeği güldalı üstüne söyleyecekleri bir çift söz" söylenmeden kalacaktır. O yüzden "ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden" dizesi, onlara tıkabasa yemek yemiş bir ozanı hatırlatacaktır. (*Suluk Soluğa*)

Rıfat Ilgaz'ın şiirindeki mizah ve taşlama, üstünkörü bir bakışla "Garip" şiirini hatırlatabilir. Ancak bu taşlamanın siyasal yapısını gözden kaçırmayan Asım Bezirci, Rıfat Ilgaz'ın şiiriyle Orhan Veli'nin şiirini şöyle karşılaştırır: "Gerçekten de bazı yanlarıyla Ilgaz, Nâzım Hikmet'ten çok Orhan Veli'ye yakın düşer. Ama bu yakınlık dışıdır; özde değil, biçimdedir. Nitekim, Orhan Veli'nin "başlangıçta" toplumsal bir kaygusu yoktur; Ilgaz ise belirli bir inancın adamıdır. Onun için, Orhan Veli'de kendinden başka amacı olmayan mizah, Ilgaz'da toplumsal yergiye destek olur. Orhan Veli, özellikle Garip döneminde, batıcıdır. Ilgaz ise, yerli ve yereldir. Orhan Veli halk gibi olmaya özenir, Ilgaz ise halktan biridir." (Asım Bezirci/Militan dergisi, 1976)

Rıfat Ilgaz, şiirinin temel ögesi olan mizahı daha sonraları öykülerine de yansıttı. Eğitim yapısını eleştirdiği *Hababam Sınıfı* ile şiirlerinden daha büyük bir ün kazandı. Onun Türk şiirindeki yeri Memet Fuat'ın şu saptamasıyla da belirlenebilir: "Rıfat Ilgaz ise her döneminde Serbest nazım akımına çok uzaktı. dünya görüşü, sanat anlayışıyla değilse de, şiirleştirme yöntemleriyle, sesiyle, tonuyla Garip akımına daha yakındı; başka bir söyleyişle 1940'ların şairiydi. Ölçü, uyak, benzetme, imge gibi şiir araçlarına uzak durması, hiçbir kural tanımasıyla, Orhan Veli'den daha ilerlere gitti, şiirin sınırlarında dolaştı. Ayrıca halkın beğenisini arayıp bulma çabasında da onu geçtiği söyle- nebilir" (Memet Fuat/*Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi - Giriş*) Memet Fuat'ın bu yazısının devamında katılmadığını yargı, Ilgaz'ın "yıllarca şiir yayınlamamanın, okurla ilişki kuramamanın yarattığı bunalımla şiirine güvenini yitirdiği", "bu yüzden de ortak bir şiirin içine düşüp, başkalarına benzediği"dir. Her ozanın üretimini azalttığı, tek tek şiirleriyle, alışılmış sesini sürdürür görüldüğü dönemler vardır. Bir ozanın şiire getirdiği "eda", "bakış açısı", tüm şiirlerinin değerlendirilmesinde öne geçer. Onun özgünlüğünü belgeler.

Rıfat Ilgaz, kendinin de katıldığı bir görüşle, kimi zaman yaşamı, şiirinden daha önemli görülen bir ozan. Oysa yargılanmalar, hapisler, sürgünler, zorluklar, zorunluklar bir yazardan neler götürdüğü açısından irdelenmeli. Rıfat Ilgaz gibi "hapse girmeden önce" ozan olanlar için ölçü onun ardında bıraktığı, Türk şiirine getirdiğidir: "Karadenizden payına düşen"le "Beş on evlek gökyüzünden". Şiire özgür ve fırtınalı bir mâvi getirmek ve onu miras bırakmak az şey mi?

Rıfat Ilgaz'ın Kastamonu'da Nazikter ve Açıksöz dergilerinde ilk şiirlerinin yayınlandığı tarih 1927-28 yılları. Tam altmış yıl. Dile kolay, bir altmış yıl.

"Sınıf ozanırım mimli/Hababam Sınıfı yazarıyım ünlü/Kim ne derse desin/Çocuklar için yazdım hep."

Böyle diyor kendini tanıtırken, son kitabındaki bir şiirinde. Son kitabı *Ocak Katırı Alagöz*.

Rıfat Ilgaz, 1940 kuşağı ozanlarından. Hem de özgün, hem de koca Nazım Hikmet sesinin, şiir dünyasında anaforlar, hortumlar yarattığı, nice ozanın bu anafora kapılmaktan kendini kurtaramadığı dönemlerde özgünlüğünü korumayı başaramış birkaç ozandan biri.

Bu, işin bir yanı. Öte yanı da, 1940'lı yıllar, Avrupa'da Nazizm'in taş üstünde taş bırakmadığı, içerde de, Milli Şefliğin, ırkçı, Turancı mukallitlerin Orta Asyalı atlarını şahlandırdıkları yıllar.

Bu hengâmelerin içinde, toplumcu-gerçekçi, antifaşist görüşleri, namusuna leke, biçimine gölge düşürmeden kendisinden sonra gelen bayrak yarışçılarına tertemiz teslim edebilmek... Hem de ne ödül, ne teşekkür, ne övgü... Elini sıkarken arkadan hançerleyen dostlar. İşsiz bırakmalar, görmezlikten gelmeler, adını unnamalar. Bunlar yetmezmiş gibi, bir de hapisler, sanatoryumlar.

Ve şiirle verilen bir yaşama savaşı: *Yarenlik* (1943), *Sınıf* (1944). Ardından Amerikan emperyalizminin, minareler arasına İngilizce mahyalar yazdırarak istiklâl-i tam'a gölgeler düşürmesi. Ve işte iki şiir, fazla söze gerek bırakmayan:

ŞİRDE

A.Kadir'e

Önce şiirde sevdim kavgayı
Özgürlüğü kelime kelime şiirde.
Misra misra sevdim yaşamayı,
Öfkeyi de sevinci de...
Senin ışıklı günlerin,
Benim iyimsen dostlarım
Hepsi hepsi şiirde.
Ne varsa yitirdiğim...
Bütün bulduklarım şiirde.
Kafiyeden önce gelen
Sevgilerimiz mi sade,
Sürgün de var
Hapis de.

Şair rıfat ılgaz

aydın hatipoğlu

YAŞIYORUZ

Lütfü Erişçi'ye

Ben ölmedim...
Beni öldürmediler de;
Yaşıyorum, yaşıyorum işte,
At kığında sinek gibi,
Töööbe töbe!
Kapandı yüzümüze dergi kapakları,
Bir varmış bir yokmuş olduk sağlığımızda.
Şiir... O yosmanın boyuna.
Gazete.. Gelene gidene başyazı.
Ara ki bulasın sayfalarda
Şair Rıfat Ilgaz'ı.
Düştükse itibardan
Ölmedik ya, yaşıyoruz işte,
Yaşıyoruz dedik, yaşıyoruz be,
Heeey, fincancı katırları!

İşte böyle yaşıyor şiirin nankör kavgası.
Ve devir Demokrat Parti'nin gemi aziya aldığı

devirdir. *Devam* (1953), *Üsküdar'da Sabah Ol-du* (1954) mizah yazarlığına ağırlık vermeden önceki dönemin şiir kitapları oluyor. Sonra 1960 özgürlük ve demokrasi rüzgârları. *Yel-ken*'de şiirleri çıkıyor Rıfat Ilgaz'ın. Gündemde adı *Hababam Sınıfı* yazarı olan Rıfat Ilgaz'ın. Ustamızla aynı sayfaları paylaşmak, gizli bir gurur oluyor biz gençler için. Ardından *Suluk Soluğa* (1962) ve *Karakılçık* (1969). Yalın, süs-süz, ince, güzel, zeki, buruk, halkça, aydınca, insanca, yerel, düşünsel, evrensel.

1971'i birlikte karşıyoruz, *Gelecek* dergisinde. Tam biz dergiyi çıkarıyoruz, sıkıyönetim. Her sayı Güngör Gençay arkadaşımız sorguda. A.Kadir'e "çoraplarını kanla doldurma" tehdidi geliyor, Güngör aracılığıyla. *Güvercinim Uyur mu* (1974).

"Yaşamak bir yürek işçiliği günümüzde
Ölümün anlamı değişti birden
Eskiden yataklarda beklerdik
Ders mi sınav mı görev mi belli değil
Gelecekse ayakta bulsun dimdik
Açılan bir sorumsuz yaylım ateş
Bir top karanfildir göğsümüzde"

1971 tarihli şiirini böyle bitiriyor o günlerin altmış yaşındaki delikanlısı.

Ardından Cide'li yıllar. Doğduğu topraklarda kafa dinlemek isteği. Orda da rahat yok. Adı Rıfat Ilgaz'a çıkmış bir kez.

Dostlar pek hatırlamazsa da, düşmanlar unutmuyor. Bir onlar, bir de şiir. Sonra yine İstanbul ve bir kitap daha: *Kulağımız Kirişte* (1983). Altmış yıl mı demiştik Rıfat Ilgaz'ın şiir serüvenine? 88'den yirmisekiz çıkınca altmış Ne de kolay hesaplanıyor. Ama kolay yaşamıyor. Direne direne, seve seve yaşamayı, sevmesini bile bile. Bu kez çocuksu bir anlatımla çıkıyor karşımıza usta ozan. *Ocak Katırı Alagöz* daha çok çocuklara yönelik şiirleri içeriyor. Onun, o içten içe alaycı bakışıyla renkli ve öteden beri şiirinin damarlarından biri olarak sürüp gelen niteliklerin öne çıktığı şiirler. Zaten öyle diyor başta yaptığımız alıntıda: "*Çocuklar için yazdım hep*" İroni, alegori yüklü, öğretmenliği hiç elden bırakmayan bir ozanın şiirleri.

"Yeter bu ocak ağzı aydınlığı
Alacakaranlık!
Bir menzile bin kez
Ulaşıp ulaşip dönmek...
Yeter ışığın ortalık
Ne bir avuç arpa
Ne bir tutam ot..."

Bir gün, okul kitaplarında görür müyüz bu şiirleri?

Başımızı öne eğer miyiz Rıfat Ilgaz Hoca'nın öğüdünü önünde?

*Sev Türkçeni, çocuğum,
Dilini sevenleri sevil
Dilimizi sevenleri yeterince sevdiğimizi söyleyebilir miyiz?
Birbirimizi sevdiğimizi söyleyebilir miyiz?*

Vehbi Bardakçı

Vehbi Bardakçı'dan Yeni Bir Kitap

Vehbi Bardakçı, *Yüreğin Burkulmasın*'da, insanın içindeki karmaşaları gün ışığına çıkartıyor. Çevresini eleştirirken, kendini cesaretle neşterlemekten, düşüncelerini, inançlarını duygularını yargılamaktan kaçınmıyor. Yazar, sürgünde yaşayan bir insanın bunalımlarını, çatışmalarını, arayışlarını ustaca veriyor. Aynı zamanda, bu kitap, bir pişmanlık duygusunun ürünü. Yıkılmanın, direnmenin, ayakta kalmanın, yalın ve şiirsel bir anlatımı.

Uzun yıllar sürgünde kalan bir aydının yalnızlığını içeren *Yüreğin Burkulmasın*, Vehbi Bardakçı'nın beşinci kitabı. Yazar, bu yapıtında, insan gerçeğini evrensel boyutlara ulaştırıyor.

YENİ TOPLUM
Meşrutiyet caddesi 143/2
Tepebaşı-İstanbul
Tel: 143 69 28

DAĞITIM: CEMMAY, TÜMDA-İZMİR

direnen bir aileden gelen şair: rifat ılgaz

vecihi timuroğlu

Y il 1943, kuzeyden esen yeller sarıçığdem, navruz kokuyor. Nazi orduları, Edirne sınırına yaklaşmışlar. Karagömrük Askerlik Şubesi'nin dışarıdan taşınan çamurlarla kirlenmiş cam bölmeli soğuk salonunda, öfkeli ve çinki vurmuş gözleri, başörtülü, alyanak bir kızın üstünde dolaşan uzun boylu, yakışıklı bir yedeksubay, kahverengi ceketini çıkarırken, yanına yaklaşan bir şube erine gülümseyerek bakıyordu. Öfkeli ve hırslı yedeksubay, pantolonunu da çıkardı. Başörtülü, eski mantosu tertemiz, alyanak kıza, "Birkaç nazi vurmadan ne gazî ne şehit olmayacağım" dediği sırada, şube eri cam bölmeli odaya bir kez daha girdi. Kıza, homurtulu bir şeyler söyledi. Uzun boylu, gri gözlerinin derinliğinde sevgi çinkıları yansıyan yedeksubay, asker kilotunu giydi, tozluklarını çekti, düğmelerini iliklemeye başladı. Yüzündeki alaycı ifade gittikçe yayılıyordu. Şube Başkanı Binbaşı, dışarıdan seslendi, "Acele etme hocam! Seni göndermeyeceğim. Okullar tatil olsun sonra." Öfkeli ve hırslı yedeksubay, hiç aldırılmıyordu. Askere alınmasını kendisi istemişti. Edirne sınırlarında nazi orduları vardı. Balkan halklarını çiğnemiş, Türkiye sınırlarına dayanmıştı. Nazi paraşütçüleri, Girit'e inmiş, İngiliz aslanlarını kovalamışlardı. Akdeniz'in rengi değişiyordu. Binbaşı'nın sözlerine, bütün bu nedenlerden dolayı güldü. Alyanak kızın, hüznünlü yüzünü okşadı: "Sen, dedi, bunlara bakmal Nazileri durduracağız Trakya'da. Yurdumuzu savunacağız. Nazi itlerinin halkımızı ısırmasına izin vermeyeceğiz. Çocukları okutacak birileri bulunur elbet." Uzun boylu, cılız şube eri, yeniden girdi cam bölmeli odaya. Kıza yeniden horozlandı. Gri gözlerinde alev alev sevgi yanan adam, keçe yeleğini de geçirdi sırtına. Altı kabaralı postallarını giymek üzereydi ki, Binbaşı, elindeki resmi evrakı gri gözlü, öfkeli ve hırslı yedeksubaya uzattı. "Buyurun hocam, üç aylık teciliniz bu kağıtta. Şimdi okulunuza gidin, çocuklarınıza o güzel sevginizi aktırın. Kızım, 'Hocamı özledim!' deyip duruyor." Adam, alyanak kızın karagözlerine baktı, yalın yalın sevinç parlıyordu. Şube eri girdi içeri. Sol ayağının başparmağı, eski postaldan fırlamış, mosmor kesmişti. Yumuşak bir sesle, "Hocam, dedi, sizin için fark etmez. Biraz önce aldığınız postalları, aynen vereceksiniz. Bizimkilerin miatları dolmadığından, yenisini alamıyoruz. Siz, o postalları bana veriniz, benim eski postalları da depoya." Hoca, bu öneriyi gülererek kabul etti. Yeni postalları alan şube eri, mutlu bir gülümseyişle odadan çıkarken, alyanak kız, "Siz, dedi, abimin kusununa bakmayın, temiz çocuktur aslında."

YURTSEVER, TOPLUMCU VE GERÇEKÇİ BİR KUŞAĞIN ÜYESİ

Nazilerle savaşmaya gitmek isteyen gri gözlü, öfkeli ve hırslı yedeksubay Karagömrük Ortakulu Türkçe Öğretmeni Rifat İlgaz'dı. Ya-

nındaki kız da, o günlerdeki sevgilisiydi. Şair ve yazar Rifat İlgaz, 1940 kuşağından sayılıyor. Yazınımıza yerleşmiş bu terim, kaynağında, belli bir akımı ifade etmiyor. Ama, Nazi ordularının geçici zaferleriyle yeşeren ırkçı ve faşist takıma karşı, yurtsever, toplumcu ve gerçekçi bir yazın yaratılabileceğini kanıtlamaya çalışın bir kuşağı anlatıyor bu terim. 1940 kuşağı, gerçekten, Atatürk Türkiye'sinin yarattığı ideallere sahip çıkarken, insan ve sınıf ögesini önde tutuyordu. Onların yazılarında, şiirlerinde, oyunlarında, hep bu gerçek yansımasıdır. Antifaşist bir şiirin, antifaşist bir romanın, antifaşist bir tiyatronun yazılabileceğini, bu ilkelerin yaşarda yer bulabileceğini savunuyorlardı. 1940 kuşağı, işte böyle bir savın ürünüdür. Rifat İlgaz, yaşamıyla ve davranışlarıyla da bu düşüncenin içten bir savunucusu ve savaşçısı olmuştur. 1940'a değin yazdığı şiirleri hiçbir kitabına almadığı gibi, onları ayrı bir kitapta da toplamamıştır. Onlara, âdetâ yabancı birinin şiirleri gibi bakıyor. 14 Eylül 1948 günü yayımlanan *Başdan* dergisinde çıkan bir görüşmeye verdiği yanıtlarda, bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Belki üç kitaplık şiirim vardı. Bunların en mühimleri, *Oluş* ve *Vartık* dergilerinde çıkmıştı. Bunları, ne zaman derlemeye kalksam, onlarda, bir yapmacık tarafın, bir bizden olmayan, bizi ifade etmeyen tarafın olduğunu hissediyorum. Bu şiirler, daha ziyade aylak sınıfın, geçim derdinden azade insanların hoşuna gidiyordu. Bizden olmayanların zevkine, gayr-i şuuri olarak yaptığım hizmetin reaksiyonunu geç de olsa duyabildim. Bazı burjuva münekkitlerinin ve derleyicilerinin hoşuna giden bu şiirler, benim gözü bağlı yaşadığım yılların en canlı bir ifadesidir. Artık, kimin için ve niçin şiir yazdığımı farkındayım."

Rifat İlgaz, Balkan Savaşı'nın Osmanlı aydınları arasında yeni bir ulusalcılık anlayışını biçimlendirdiği 1911 yılında, Cide'de, İnebolulu Hüseyin Çavuş'un duvarları ve pencereleri deniz kokan ahşap evinde doğdu. Bu evde, bir abla, iki ağabey vardır. Büyük ağabey İsmail'i, Rifat pek anımsamıyor. Çanakkale Savaşları'na katılan İsmail (İlgaz), bir ara izinli gelmiş, onu kucaklamış, sevmiş, öpüp koklamış, birkaç gün sona da, Osmanlı'nın Arap çöllerinde sürdürdüğü savaşlara katılmak üzere birliğine dönmüş, ama yurduna ve evine bir daha dönmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan acı anılar taşıyan Rifat İlgaz, evin en küçüğü olarak, sevgi selinde büyümüştür. Düyun-i Umumiye memuru olan babası, aslında Bartınlıdır. Ama, memurluk dolayısıyla, Samsun'a değin Karadeniz kıyılarında dolanıp durmuştur. Rifat İlgaz'ın belleğinde, Çarlık donanmasının Cide'yi topa tuşu, acı bir anı olarak durur. Cide topa tutulunca, babaları onları alıp Bartın'a götürür. Mütareke yılları gelince, yeniden Cide'ye döner-

ler. Rifat İlgaz, ilköğrenimine Cide'de başlar. O, ilkokula başladığında, Anadolu baştan aşağı düşman işgali altına girmiştir. Buna karşın, her sabah, okulda, "Padişahım çok yaşa!" diye dua ettirilirdi öğrencilere. Küçük Rifat, bu duanın sözlerini sık sık unuttur. Yunan ordusunun İzmir'e girişinin ardından, Cide'ye kalpaklı insanlar gelmeye başlamışlardır. Artık okullarda, "Padişahım çok yaşa!" duası yerine, "Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz" dizeleriyle örülü şiirler okutulur. Başöğretmen Hilmi Bey, kocaman kalpaklı Ragıp Bey, öğrencilerine Tevfik Fikret'i ve Mehmet Akif'i okutuyordu. Ulusal coşku, ona o günlerden bir kalıttır. Onun, nazilerle savaşmak için, gönüllü olarak sınır boylarına gitmek istemesini anlamak kolaylaşıyor.

Rifat İlgaz, bir durumu kavradıktan sonra, onun ardını bırakmaz. Savaşımını sonuna değin ve en hırçın biçimde sürdürür. Anasının onun hakkında söylediği bir söz, Rifat'ın irasını açık seçik belirtir. Anası, "O, diyor, çocuklarının içinde en geç yürüdü, ama ayağa kalktıktan sonra hiç oturmadı." Bu hareketliliği, onun sınıfı içinde en etkin öğrenci olmasını sağlamıştır. Arkadaşları arasında seçilmiş, öğretmenlerinin sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra, Cide'de çarşı alanına bir sayvan yaparlar. Sayvanın merdivenlerini defne dallarıyla süslerler. Ulusal coşkunluklarını yansıtabilmek için de, Rum evlerinden ele geçirdikleri bir laternayı, sayvanın ortasına oturturlar. Başöğretmen Hilmi Bey, sayvanın ortasına oturtulan laternanın ulusal bir örgeyi (motifi) anlatmadığını bilmektedir. Öğrencilerini ve halkı toplayarak, laternanın ulusal bir müzik aleti olmadığını anlatır ve Türk zaferinin Türk çalgılarıyla, Türk şarkılarıyla kutlanabileceğini söyler. Söylevini bitirdikten sonra da, sayvanın ortasındaki laternayı alır, kaldırır fırlatır, yerine bir saz yerleştirir. Ulusal tabloyu oluşturduktan sonra, Rifat'a "Çık şuraya, der, Fikret'in Millet Şarkası'nı oku." Onda yerli ve sıcak deyiş böyle başlamış olmalı. Öfkesiyle ve hincıyla Karadenizli olarak büyümenin yanında, acı ve kara günleriyle halkın yaşamını duyarak gelişmiştir. Hilmi Bey'in bu duyarlı tutumu, hiç kuşku yok ki, onda Anadolucu bir eğilimi yeşertmiştir. Nitekim, daha sonraki yıllarında, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğrenci olduğu yıllarda, Ahmet Kutsi Tecer'in soyut Anadolu sevgisini anlayamamıştır. Ahmet Kutsi Tecer'den birçok şey öğrenmiştir. Onunla aynı dünya görüşünü bölüşmesine karşın, ona saygısını korumuştur. Ahmet Kutsi'nin şiirindeki yüzeyselliği, dünya görüşündeki sapmayı çok iyi kavramıştır. Yedeksubaylığında tanıştığı Kemal Tahir'in şiirleri, ona daha tutarlı gelmiştir. Kemal Tahir'in hiçbir estetik aralığa sığmayan şiiri, Ahmet Kutsi'nin sağlam dış yapılı şiirinden daha insancıldır. Çünkü, insanın sorunlarına yöneliktir.

KENDİSİNİ YARATABİLECEK BİR YAPIYA SAHİP

İlk öğrenimini Cide'de tamamlayan Rifat Ilgaz, Kurtuluş Savaşı'nı izleyen yıllarda, ortaöğrenimine Samsun'da başlar. Babası, çocuklarının eğitimi için, Terme'ye aldırılmıştır görevini. Samsun, o yıllarda, Rifat Ilgaz'ın dünyasını genişletecek olanaklara sahip değildir. Ama bir kitabevi vardır Samsun'da. Rifat Ilgaz, kendisini yaratabilecek bir yapıya sahiptir. Önüne bir çıra ver, o tutuşturmasını bilir. Bu kitabevi de ona yetmiştir o sırada. Zafer sonrasında, Anadolu'da başlayan atımlar, onun düşün ve duygu dünyasına yansımıştır: Yoktan var etmek, var olanı büyütmek, yeniden yaratmak. Sebât Kitabevi'nin Rifat Ilgaz üzerinde böyle bir etkisi olmuştur. Ortaokul öğrencisi Rifat, bir gün Sebât Kitabevi'nin raflarında, *Cesur Gemici* adlı bir çocuk romanı bulur. *Cesur Gemici*'yi bir gecede okur. Ertesi günü, alır eline kalemi, başlar roman yazmaya. Romanın adı, *Rahime Kaptan*'dır. Rahime Kaptan, kırık takasına biter, emperyalist güçlerin büyük zırhlılarına saldırır. Mavzerini bir hamur eğişini kullanır gibi ustalıklarla kullanır. Emperyalistlere, Karadeniz'i dar eder. Romanını bitirdikten sonra, Samsun'da bulunan Güneş Matbaası'na götürür. Basimevinin yöneticisi, İl Mektupçusu'dur. Romanı çok beğenir ve yayımlanması için dizgiciye emir verir. Bu basimevinin yöneticisi İl Mektupçusu olduğuna göre, *Rahime Kaptan*'ı yayımlanan gazetenin il gazetesi olduğu anlaşılıyor. Bu arada, İffet'e şiirler de yazar. Rifat Ilgaz'ın ilk şiiri, Kastamonu'da yayımlanan küçük bir dergi olan *Nazikter*'de çıkan ve "Sevgilimin Mezarında" adını taşıyan bir sevdâ şiiridir. Nasıl Rahime Kaptan diye birisi yoksa, ölen bir sevgilisi de yoktur. İlk gençlik romantizmidir bu. Ama İffet, gerçek bir sevgiyi yansıtır. Rifat Ilgaz'ın kitaplarına almadığı, kitaplaştırmaktan sakındığı bu şiirler, ince sevdâ dizelerini içerir. O dönemde, dize şiirine önem verir. *Nazikter*'de, 'Her Hafta Bir Çiçek' diye bir sütun vardır. Derginin üçüncü sayfasındaki bu sütunda, Rifat Efendi'nin ince sevdâ dizeleri yayımlanır. Bu dizelerde, duyarlı bir öfkeyi görürsünüz. Ama, onun bu dönemi, birtakım etkeleri de yansıtır. İlk şiirlerinde, Faruk Nafiz'in, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ve Ahmet Kutsi Tecer'in izleri bulunur. Ama onun asil kimliği, öfkesiyle ve hıncıyla Karadenizli olmasında görülür:

"Oysa sen gözlerini poyrazında açtın Karadeniz'in/ Martıların boy attın keşişlemesinde/ Sinop'la Kerenpe'yle çakıp sönerekten/ Yunuslarla uzak limanlara akıp gittin/ Kefkenleyn ardından bakakadılar sen/ Öfkenle, hıncınla Karadenizlisin."

Bu öfkesini, bu hıncını şiirine yansıtmaya değin epey geçmiştir. 1928'de babasını yitirir. Lise son sınıfıdır. Bundan sonra, öğrenimini sürdürmeyeceğini anlar, liseyi bırakıp Kastamonu Muallim Mektebi'ne geçer. Kastamonu'da o yıllarda, Kurtuluş Savaşı'nda çok büyük hizmetler vermiş bir gazete çıkmaktadır: *Açık Söz*. Rifat Ilgaz, bu gazetede yazılar ve şiirler yazmaya başlar. Öğretmen Okulu'nun son sınıfındayken, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati ile ünlü şair Faruk Nafiz, Kastamonu'ya gelirler. Mustafa Necati'yle Faruk Nafiz'in gelişlerini haber veren sayıda, Rifat Ilgaz'ın 'Sazını Çalana' adlı bir şiiri çıkmıştır. Bu şiir, Faruk Nafiz'in dikkatini çeker. Şairiyle görüşmek ister. Rifat Ilgaz'ı öğretmenler odasına çağırır, onunla görüşür. Herkesin önünde onu kutlar. Rifat Ilgaz'ı 1936'lara taşıyan şiirler, 'Sazını Çalana' gibi bireysel duyarlıklar taşıyan şiirlerdir. Hatta, birçoğunda bireyci duyarlıklara bile rastlanır.

Bütün bunlara karşın, onun kişiliği, bireyci tutumlara dayanıklı değildir. Öğretmen okulunun son sınıfında, kötü çıkan yetemler için iki arkadaşıyla birlikte yönetim aleyhine bir hare-

ket oluşturur. Okul Müdürüne bir mektup yazarlar. Bu, bir hak isteme, yanlışlığı duyurma mektubudur. Ama hak aramanın arkasından, okuldan atılma kararı gelir. Bu cezalarda bir terslik vardır. İki arkadaşı atılmış, ama Rifat'a bir ceza verilmemiştir. Rifat, bu durumu içine sindiremez. Önce, Okul Müdürüne dilekçeyle başvurur, haksızlığın giderilmesini ister, başaramayınca Vali'ye çıkar. Sonunda, arkadaşlarının öğretmen yardımcılığına atanmalarını sağlar. 1930'da Öğretmen Okulu'nu bitirir. Bolu'nun Gerede ilçesine atanır. Çevreyle ve halkla bütünleşir. İlçenin en iyi öğretmeni olmuştur. Bir süre sonra, Akçakoca'ya nakledilir. Orada, yaşamında en çok sevdiği arkadaşlarından birisiyle çalışma olanağı bulur. Okul arkadaşıdır. Bir teftiş sırasında, bu can arkadaşını Milli Eğitim Müdürü döver. Rifat, arkadaşının direnen bir kişiliği olduğunu sanıyordu. Oysa arkadaşı, bu olayı içine sindirmeye çalışır. Rifat'ın irasında, 'kir'i sindirme diye bir nitelik yoktur. Müdürün odasına çıkar, onu masasından kaldırır, kapı dışarı eder, Kaymakam'ı çağırıp müdür odasının kapısının anahtarını teslim eder.

Akçakoca'da bulunduğu yıllarda, Halkevleri önem kazanmıştır. Rifat Ilgaz kendisinin toplumsal etkinlik irasına çok uygun olan bu kuruluşlarda görev almış, spor kolu kurmuş, temsiller vermiştir. Halk, bu çalışmalardan çok mutluysen, belli güçler, özellikle feodal kalıntılar bu çalışmaları sevmemişlerdir. Yönetimi etkileyerek onun Gümüşoba köyüne atanmasını sağlamışlardır. Ama, o yıl, 1936'da, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün sınavını kazandığından Gümüşoba'da görev yapmadı.

YILMAK VE PES ETMEK YOK

Onun yapısında, yılmak ve pes etmek yoktur. Vereme pes etmediği gibi, yönetsel ve toplumsal baskılara da pabuç bırakmamıştır. Direnen bir aileden geldiğini söyler. Abisi Faruk Ilgaz, Samsun'da telgraf memuruymuş, Kurtuluş Savaşı boyunca en önemli emirleri, en gizli haberleri Tiflis üzerinden Ankara'ya göndermiş. Cumhuriyet kurulduktan sonra, Sivas - Samsun demiryolu yapımında çalışan işçiler, ücretlerinin azlığından yakınan bir telgraf çekerler Ankara'ya. İşçiler, Cumhuriyet döneminin ilk grevini de başlatırlar. Telgrafı Faruk Ilgaz çeker ve grevi destekler. Faruk Bey'i, grevi desteklediği için tutuklarlar ve İstanbul'a, Sultanahmet Cezaevi'ne gönderirler. Tahliye edilip eve döndükten sonra, anası sorguya çeker Faruk'unu: Grev ne? Faruk'u, çok yalın biçimde yanıtlar anasını: İşe gitmemek! Rifat Ilgaz'ın anlatımındaki derin yalınlığın kökleri de anlaşılıyor bu olaydan. Karadeniz öfkesiyle Karadeniz hıncı Anadolu bilgeliğinde buluşmuşlar.

Rifat Ilgaz, 1938'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirir. Adapazarı'na atanır. Eğitim Enstitüsü'nde tanıştığı Rikkat hanımla sözlüdür. Rikkat hanım, Ahmet Kutsi'nin dersinden kalmıştır. Ama Rifat Ilgaz, Adapazarı'nda hastalanmıştır. Ciğerlerini üşütmüş, ciğerleri su toplamıştır. Rikkat hanım, onu yalnız bırakmamıştır. Soğuk bir odada ona bakmaktadır. Durumu giderek ağırlaşır. İstanbul'a gider, Yakacak Sanatoryumu'na yatar. Onu, 5 numaralı odaya yatırılırlar. 5 numaralı odaya, ölümü bekleyenler yatırılır. Rifat Ilgaz, bunu anlamıştır. Ama o, yaşama direncini hiçbir zaman yitirmemiştir. Kendisine acıyarak bakanlara, gülümseyerek, "Önce bu beş numaradan, sonra da sanatoryumdan çıkacağım." der. Onun irasındaki geleneksel direnç ve yaşama gücü, tüm bu olaylarda, ayrıntılı biçimde görünüyor. Bu direncine, bir de açıklırlığını eklemek gerekir. Doğru, açıklırlı, sakınmayan bir insandır o. Ahmet Kutsi Tecer, CHP'nin sanat ve kültür politikasını, resmi görüşe göre yönetiyor. Partinin resmi görevlisi ve Urfa Milletvekili olarak *Ülkü* dergisinin başına getirilmiştir. Rifat Ilgaz, Rikkat hanımın İstanbul'a atanmasını sağlamak amacıyla, Ankara'ya gelir ve hocası Ah-

met Kutsi'den yardım ister. Ahmet Kutsi, elinden geleni yapacağını söyler. Bu arada da, yeni yazdığı 'Orda Bir Köy Var Uzakta' adlı şiirini okur. Rifat Ilgaz, yardım istediği ve öğretmenliğine saygı duyduğu Ahmet Kutsi'nin şiirini beğenmediğini söyler. Bu köyün, gerçek Anadolu köyü olmadığını belirtir. Gerçekten de, "Orada bir köy var uzakta / O köy bizim köyümüzdür / Gitmesek de kalmasak da" dizeleri, yüzeysel bir Anadolu yansımasıdır. Salt Anadolu örgesi var bu dizelerde. O köyde yaşayan, üretim yapan insanın yaşamından, oradaki üretim ilişkilerinden hiçbir iz yok. Ahmet Kutsi, buna karşın, Rikkat hanımın atanmasını sağlar.

YENİ BİR DÖNEM

Rifat Ilgaz, Karagümrük Ortaokulu'ndadır artık. Burada çalıştığı yıllarda, Sait Faik'i, Arif Dino'yu, Cahit Külebi'yi, Behçet Necatigil'i, Hasan İzzettin Dinamo'yu, Hasan Tanrıkut'u, Ni-yazi Akıncioğlu'nu, Suphi Taşhan'ı, A. Kadiri, Çahir İrgat'ı, Suat Taşer'i tanır. A. Kadiri'le ve Ömer Faruk Toprak'la birlikte *Yürüyüş* dergisini çıkarırlar. İşte, Rifat Ilgaz'ın şiirinde yeni bir dönem başlar. Artık o eski bireysel ve bireyci duyarlıklar, yüzeysel örgeler yoktur onun şiirlerinde. 1940'larda, Rifat Ilgaz'ın ideolojik yapısı oluşur. Şiirlerini yönlendiren, artık bu ideolojik örgüdür. "Baba" adlı şiirinde, bu durum açıkça görülür. Rifat Ilgaz, "Baba" adlı şiirini 1928'de, babasının ölümünden hemen sonra yazmıştı. Samsun'da yayınlamıştı o şiirini. Gazetenin sahibi, o şiiri öylesine sevmiş ve öylesine lirik bulmuştu ki, altına, "Yaşa oğul!" diye yazmıştı. Ama babasını çok seven Rifat Ilgaz, onun için yazdığı bir şiirin böyle tabansız bir şiir olarak kalmasını istememiş, daha sonra o şiiri temel alarak yeni bir "Baba" şiiri yazmıştır. *Yarenlik*'te yer alan bu şiirde, ideolojik yapısı çok açık görülür:

"Çıkan olduğu halde işinin/ Kaplarını doldurmadın vaktinde/ ...../ Kötü mü olurdu kara günler için/ Beş on para ayırsaydın bir kenara/ Hiç olmazsa başımızı sokacak/ İki gözlü bir ev bıraksaydın/ ...../ Büsbütün unutulup gideceksin/ Seni üç aydan üç aya hatırlatan/ Elimizdeki cüzdandan olmasa"

Pertev Naili Boratav'ın dediği gibi, artık onun dili değişmiştir. Şiirlerindeki sözcük ekonomisi yeni bir nitelik kazanmıştır. Romantik öğelerin yerini realist öğeler almıştır. Gerçekçi bir estetiği kavramaya başlamıştır. Özellikle de

Almanya'dan bir ses

BİR UZAK YERDEN GELDİM

Molla Demirel'in şiirleri

"...Denebilir ki, Demirel'in şiirlerinin ana eksenini ve doğrultusunu, onda bitip tükenmek bilmeyen sevgi ve barıştır. İnsanlar arasındaki sonsuz kardeşliktir. Bir de yer yer kendini duyuran yurt özlemidir."

Genel Dağıtım:
TOPLUM KİTABEVİ
Zafer Çarşısı, Yenişehir/Ankara

halk deyimlerini, deyişlerini şiirin dokusuna sokmaya başlamıştır. Yukarıda bir bölümünü aldığımız "Baba" şiirinde, bu yeni dil örgüsü çok iyi görülüyor. "Ak akça kara gün içindir" atasözünü, çok usta biçimde yerleştiriyor şiirine: "Kötü mü olurdu kara günler için." Halk deyişlerine, şiirsel bir yük yüklüyor. Olduğu gibi alsa kuru, didaktik bir anlatım çıkacak ortaya. 1940'tan sonra yazdığı şiirlerde, ulus ve yurt sevgisi azalmamıştır. Ancak yeni bir içerik kazanmıştır onda. Ulusalçılık, bir baskı aracı olarak kullanılmıştır uzun süre. 1940'tan sonra, Rifat Ilgaz bunun farkına varmıştır işte. Rusçuk Köftecisi'nde tanıdığı yeni dostları, onun insanlara bakış açısını değiştirmiştir. Meyhanenin yeni müşterileriyle birlikte, yeni duyarlıklar kazanmıştır, kentli halkın bunalımlarını, sıkıntılarını öğrenmiştir:

"Günümü gün etmek için/ Şöyle bir demlenelim deriz/ Dert olur meyhanenin kazanç vergisi/ Garson Nuri'nin nüfustaki işi/ Tatlı tarafından açmak isteriz/ Söz demez dolaşır/ İşten elçektirilmesine dayanır/ Dokuz nüfuslu gümrükçünün"

Bundan böyle işçi, küçük esnaf, işinden edilen memur onun şiirinin yaşayan gereçleri olmuştur artık. Bu şiirlerde bireysel duyarlık tüm derinliğiyle yerli yerinde kalırken, bireyci duyarlık çekip gitmiştir. Halkın konuşma diliyle yaratılan bu yeni duyarlık, ölçüden ve uyaktan kurtulup özgün deyişe olanak sağlayan serbest koşuğa kaymıştır. İnce alaylı, siyasal iktidarın üstüne varan, laf kılığı çekmeyen, laf kılığında Orta Asya'dan konuşmayan bir yeni duyarlığa varıyor. "Orda Asya'dan konuştuk laf kılığında" dizesinden yakalayıp Rifat Ilgaz'ı altı ay içeri atarlar. Hapishanede yattığı günlerde, verem depreşir yeniden. Ama kimse ilgilenmez. Büyük bir dirençle, altı ayın geçmesini bekler. O içerdeyken, Sait Faik çevresine topladığı gençlerle, *Uyanış*'ta eskiyi bitirmeye çalışır. Nurullah Ataç, kendisine başvuran Sait Faik'e, "Rifat Ilgaz'ı da alın aranızda, o zaman tasfiyeyi tamamlarsınız." der. Sait Faik de, "Öyleyse aldık gittii" diye yanıtlar. Hapisten çıkar çıkmaz, Heybeliada Sanatoryumu'na yatar. Tefik İsmail, onu çok iyi tedavi eder. O da, Ankara'da çıkan *Varlık* dergisine, *Oluş'a*, *Çığır'a* ve *Ulus'* un sanat sayfasına şiirler, yazılar yetiştirmeye başlar. Bu şiirlerinde, ince bir alay görülür. Onun, şiirine mizah sokma isteğini iki açıdan düşünebiliriz. Her şeyden önce, mizahı seviyor. Kastamonu İlköğretmen Okulu öğrenci-

siyken mizah öyküleri yazmıştır. Kastamonu'da çıkan *Çalçene* gazetesine verdiği mizah öyküleri, bugün bile severek okuyabileceğimiz türdendir. O zamanlar, mizahın şiirde de kullanılabileceğini düşünmemiştir. İkincisi, yeni deneyimlerdir. *Yedi Meşale* dergisini okurken, Sabri Esat'ın mizah öğelerini görmüştür. Ne ki, Sabri Esat'ın mizah öğesi, bir fantazidir. Rifat Ilgaz, bu şiirleri okuduktan sonra, şiire mizah öğesinin sokulabileceğini anlamıştır. Ancak o, hiçbir zaman fantazi ile yazını birleştirmemiştir. Mizahın ciddi bir iş olduğunu bildiği için, mizahı şiirine eleştirel bir nitelikte katmıştır. Kısası, mizah onun şiirinde bir üslup olarak ve eleştiri öğesi olarak vardır. 1941'de, *Yürüyüş*'te yazdığı bir yazıda, sanatçının işlevini toplumcu bir ölçekte görüyordu: "Sanatçı, her şeyden önce, çevresini, toplumunu kavrayabilecek ileri bir düşünce sistemine sahip olmalıdır." 1943'te, ilk şiir kitabı *Yarenlik* yayımlanır. Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali ve Muzaffer Şerif Başoğlu gibi önemli bilim adamlarının ve sanatçıların övgülerini kazanan bu kitabından sonra, Rifat Ilgaz yaşamını kalemiyle kazanacaktır. Çünkü Milli Eğitim Bakanlığı, kitabından dolayı şairimize disiplin cezası vermiştir. Bu disiplin cezasına kılıf olarak da, Heybeli Sanatoryumu'nda yattığı bilindiği halde, görevine zamanında başlamadığı gerekçesi bulunmuştur. Rifat Ilgaz, Heybeli'den çıkınca, Rıkkat hanımdan ayrılmıştır. Karısından ayrılış nedeni, çok insani bir gerekçeye dayanır. Ciğerleri iyice berbattır. Mikrop saçmaktadır. Hastalığı karısına da bulaştırmak istemez.

1944'te *Sınıf* adlı yapıtını yayımlar. Kitap toplatılır ve şairi altı aya mahkûm edilir. 19 Mayıs 1944'te, Milli Şef İsmet İnönü, verdiği söylevle yönetimin yumuşayacağı izlenimi verir. Rifat Ilgaz, buna dayanarak polise teslim olur, cezasını çeker ve çıkar. Bu sırada, Aziz Nesin *Cumartesi* adlı bir magazin dergisi çıkarmaktadır. Rifat Ilgaz, bu dergiye 'Hastahane Mektupları' adlı röportajlarını gönderir. 13 Şubat 1946 günü, bu dergiden ilk beş lira yazı parasını alır almaz, Haseki Hastahanesi'nde ikinci çocuklarını doğurmak için yatan karısını ziyarete gider. Bir kilo portakal almıştır. Hastahaneye vardığında, karısının koynunda kızları Yıldız'ı bulmuştur

Rifat Ilgaz bu günleri yaşarken, yönetim çoğulcu demokrasiye geçme kararı vermiştir. Adliye müfettişliğinden emekli Esat Adil, Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurmuş ve parti organı olarak da *Gerçek* adlı bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Rifat Ilgaz, bu gazetede ayda yüz

lira ücretle çalışmaya başlamıştır. *Gerçek* gazetesi, Celal Bayar'ın İzmir konuşmasını yayımladığı için kapatılır. Rifat Ilgaz işsiz kalır. Ankara'ya gelerek yeniden öğretmen olur. Boğazlayan'a atanır. Orada, *Zoraki Tabip*'i Türkçeye uyarlar. İlk tiyatro çalışması budur. Bu sırada, Demokrat Parti'nin İstanbul Milletvekili Kenan Öner, Meclis'e bir önerge vererek eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in komünist olduğunu ileri sürmüştür. Meclis'teki tartışmalarda, Kenan Öner, Hasan Ali Yücel'in komünistleri koruduğunu, bu arada Rifat Ilgaz'ı da Boğazlayan'a atadığını belge olarak ileri sürer. Rifat Ilgaz, bir dilekçeyle mahkemeye başvurarak kendisinin Reşat Şemsettin Sirer tarafından atandığını kanıtlar. Reşat Şemsettin Sirer, büyük bir telaşa kapılarak durumu araştırır, Ilgaz'ın dilekçesinin doğruluğunu anlar. İlk iş olarak da, Ilgaz'ın görevine son verir. Bu tahkikat sonucu Rifat Ilgaz'ın görevine son verildiğinde, Rifat Ilgaz Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Valdebağ Sanatoryumu'nda hasta olarak yatmaktadır. Ciğerlerinden kan gelmektedir. Öğretmenliğine son verildiği için hastahaneden de çıkarılır.

RIFAT ILGAZ'IN SANATINDA ÖNEMLİ BİR AŞAMA

Hastahaneden kovulan Rifat Ilgaz, çok zor durumda olmasına karşın, yaşama savaşımı verir ve iş arar. O sırada, *Marko Paşa* çıkmaktadır. O dergiye girer. 1947'de, *Yaşadıkça* adlı şiir kitabını çıkarır. Sabahattin Ali'nin *Sırça Köşk* adlı öykü kitabı da o basımında dizilmektedir. *Sırça Köşk* kitabındaki "Kurtla Kuzu" adlı öyküdeki Rifat, işte bizim Rifat Ilgaz'dır. *Sırça Köşk*, *Yaşadıkça* ve Reşat Enis'in *Toprak Kokusu*, aynı anda yayıma girer. Yayıma girdikleri anda da Bakanlar Kurulu Kararı ile toplatılırlar.

Yaşadıkça, Rifat Ilgaz'ın sanatında önemli bir aşamadır. Tek boyutlu bir estetik yapı yerine, estetik aralıkları olan bir yapıya kavuşmuştur artık. Gerçeğin tek boyutlu yansımalarını bırakmış, onları tek boyutlu bir biçimle değil, karşıtı da olan bir olgu olarak yansıtmıştır. Bundan böyle, bu yapı, tüm şiirlerinde görülecektir:

"Sessiz sedasız göçtün aramızdan/ Ne ölümün geçti gazeteye/ Ne dokuz göbek soyun."

Bu dizeler imgesiz, lirizmi silkeleyen, ölçsüz ve uysaksız *Garip* şiirinden farklıdır. Halkın yaşamını, halkın duyarlığıyla vermeyi yeğleyen bir biçimi yakalamaya çalışıyor. İmgeyi tümüyle ykmıyor. Biçimi de tümüyle yadsımıyor. Şiirin bunlarla yazılacağını biliyor. Ne ki, yaşanmamış bir durumun da şiirinin yazılamayacağı kanısındadır. Durum şiirine yöneliyor denilebilir.

"Yoklama defterinden öğrenmedim sizi/ Benim haylaz çocuklarım!:/ Sınıfın en devam-sızını/ Bir sinema dönüşü tanıdım,/ Koltuğunda satılmamış gazeteler/ Dumanlı bir salonda,/ Kendime göre karşılarken akşamı,/ Nane şekeri uzattı en tembelinez./ Götürmek istedi küfesinde/ Elimdeki ispanak demetini/ En dalgını sınıfın."

Bu dizeler, eğitim sistemimizdeki dramla birlikte, çok ince bir lirizmi de taşıyor, Lirizm bir içtenlikse, Ilgaz'ın lirizmine sınıfsal bir içtenlik diyebiliriz. Karşıtı olan olguları saptayarak bir durumu yansıtır. Durumu yansıtmak, onun estetik aralıklarında büyük bir önem kazanıyor. Dikkat edilirse, artık gerçeği yakalarken, karşıtılıklardan yola çıkıyor. *Hababam Sınıfı* dizisinde, öykülerinde, *Bizim Koşuş*'ta yakaladığı gerçeklik, bu yolla yakaladığı toplumsal gerçekliktir. *Karadeniz'in Kıyıcığında* (1969), *Karartma Geceleri*'nde (1974) yakaladığı gerçek-

Akçakoca Hakevi'nin futbol takımı. Rifat Ilgaz, ayakta soldan birinci ve kap-tan. Yıl 1934-35.

ler de bu türdendir. Bu yapıtları romandır. Ama, Rifat Ilgaz'ı asıl ele veren sanatı şiiirdir.

OLGUN BİR BİLEŞİM

Verem, toplumsal bir hastalıktır. Yoksulluğun yaygınlaşmasıyla o da yayılır. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yokluklar, sıkıntılar, açlıklar veremin yayılmasına yolaçmıştır. Rifat Ilgaz da, bir üşümenin sonunda, bu hastalıktan kurtulamamıştır. Verem, onun hem ölüm temasını, hem de toplumsal acıyı bilinçli biçimde yorumlamasına yolaçmıştır. İnsansal olanla toplumsal olanın olgun bir bileşimini yaratmıştır. 1942'de *Yürüyüş*'te "Şiire Dair" adlı yazısında, bu düşündüklerimizi, çok bilinçli biçimde aradığını, kendi şiirini çok bilinçli bir biçime oturttuğunu söylüyor: "Resim, müzik sanatında olduğu gibi, edebiyatın da bünyesine tesir eden dini telakkiler, yerini zamanla daha başka endişelere bırakmıştır. Beşeri ve içtimali kelimeleriyle vasıflandıracağımız bu endişeler, son iki asır içinde, edebiyata daha fazla hakim olmuş ve bilhassa roman janrında büyük örnekler vermiştir." Bu yazıdan anlaşılıyor ki, ona göre şiir, beşeri ve toplumsal değerleri, estetik aralıklar içerisinde yansıtır. 1942'den sonra, Türkiye'nin gerçeklerini yansıtan şiir de anti-faşist şiir olabiliirdi. Çünkü, nazi ideolojisi, Türkiye'de belirli ve etkin bir yer bulmuştu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, nazilerin geçici zaferleri tüm Avrupa'da telaş ve korku yaratırken, Türkiye'de şövenistler, ırkçılar siyasal iktidara yönelik propagandalarına ağırlık vermişler, *Gökbörü*, *Özdeyişler*, *Çınar* vb. dergiler çıkarmaktadırlar. Bunlara İslam ideolojisini de katarak yandaş olmaya çalışan *Büyük Doğu* hareketi de boy vermiştir. Siyasal İktidar ise, resmi görüşü, Halkevlerinin çıkardığı *Fikirler* (İzmir), *İstanbul* (İstanbul) ve *Ülkü* (Ankara) dergileriyle dengelemeye çalışıyordu. Bu iki güç arasında, yurtsever, ilerici ve devrimci kesim *Oluş*, *Yürüyüş*, *Yeni İnsan*, *Yeni Adam*, *Yurd ve Dünya*, *Sokak* vb. dergilerde, halkımızı bilinçlendirmeye çalışıyorlardı. Rifat Ilgaz, işte bu bilinçle, antifaşist bir şiirin nasıl kotarılacağını düşünüyordu. Böyle bir şiir, her şeyden önce, halkın yaşadığı gerçekleri, karşıtlarıyla anlayabileceğini düşünerek yazılabiliirdi. Halk, karşıtları gördükçe bilinçlenebiliirdi.

"Yarın çeltik fabrikası/ İşbaşı çalamaz/ Artık uyandıramaz çalsa da/ Yedyüz Tosyalıyı uykudan"

Burada, ölüm-yaşam karşıtlığını vurgulamakla birlikte, toplum içinde yaşamının sorumluluğunu da anlatmaktadır. "Tosya Zelzelesi" adlı bu şiirinde, köylülerin ve işçilerin karşı karşıya buldukları durumu saptıyor:

"Yaver yine pirinçleri taşıyor Kaleoğulları'nın/ O çoktan unuttuğundur./ Uç gündür enkaz altında beklediğini./ Ara sıra hatırlayacaktır./ Gündeliğini verenlerle/ Aynı kazandan yediğini."

Bu dizeler onun; bilirkşi raporlarının lehine olmasına ve yargıçlardan birinin, özellikle de duruşma yargıcının muhalefetine karşı, yine de mahkûm olmasına yolaçmıştır.

ÖLÜM TEMASI ÖNEMLİ

Rifat Ilgaz'ın şiirlerinde ölüm teması çok önemli bir yer alıyor. Ama bu tema, yazınımız için çok ayrı bir önem taşır. Ölüm temasını işleyen tüm şairler, ister ölümden korksunlar, ister korkmasınlar, ölümün kendisini ya da yarattığı boşluğu anlatmışlardır. Oysa Rifat Ilgaz, ölümün kendisini çok önemsemiyor. Ölümün arkasında kalanların durum'u ilgilendirir onu:

"Sekiz aylık çocuk bu kadar yaşarmış/ Dört gün yaşadı/ Çok bilmiş insanlar gibi/ Gitti sabaha karşı// Haber verince bekçiye/

RIFAT ILGAZ İÇİN

SABAHATTİN ALİ:

"...Onun asıl kudreti ferdilikten kurtulup cemiyetin malı olabilmesinde, kendi küçük dünyasındaki bütün şahsî meselelerin sosyal mahiyetini kavramasında ve bunları bir üçüncü şahsın bitarafılığı ile anlatabilmesindedir." (Yurt ve Dünya, Nisan 1943)

BEHİCE BORAN:

"...Rifat Ilgaz kendisine mahsus bir edası olan, şuurulu veya şuuruz taklitlen uzak, müstakil şahsiyetli bir şair olarak beliriyor. Yazılarında gösteriş, şu veya bu olmak iddiası yok. Yakından bildiği, içten duyduğu mevzuları, kendi hayat tercrübelerini işliyor. Rifat Ilgaz halk şairi, köy şairi olmak gayretinde değil, fakat kendisi halktan olduğu, halkla beraber yaşadığı, duyduğu için ve sanatının da ehli olduğu için şiirlerinde temiz, güzel bir dil, halkın dili beliriyor." (Adımlar, Mayıs 1943)

PERTEV NAILİ BORATAV:

"...Rifat Ilgaz bize ispat ediyor ki her hadise, en küçüğü, en ehemmiyetsizi bile şiirin mevzuu olabilir. Yeter ki bunu söyleyecek dili bulabilelim... Rifat Ilgaz'ın şiirlerinde vakanın gerçekliğindeki ağırbaşlı ve sade, çıplak realizmi bulursunuz. Kin, gayz, nefret yok... Belki birazcık alay var. Onun şiirlerinin asıl özgüsünü sevgi ve merhamet teşkil ediyor."

Soruldu ekmek karnesi/ Doğuma bakarak/ Daha uygun buldular ölümü/ İzin çıktı gömülmesine"

"Kuş Misali" adlı şiirinden alınan bu dizelerde, İkinci Dünya Savaşı'ndaki kıtlık, ölümden önce düşünülen ekmek karnesi acı bir durumun saptanmasıdır. Artık bu şiirlerde imge azalmış, betimlemeler törpülenmiş, espri hafiflemiş, yoğunlaşma başlamıştır.

Onun şiirlerinde yoğun işlenen temalardan birisi de özgürlüktür. Özgürlük, karşıtı olan tut-saklıkla ya da temel hakların kısıtlanmasıyla belirtilir:

"Doğrudur dağıldığı esir pazarlarının/ Tek forsa kalmadı kalyonlara çakılı/ Roma sirklerinde atılmıyor köteler/ Aç aslanların ağzına/ Çoktan yerle bir ettiler Bastil'i/ Kenar mahalleler/ Özgürlük şarkısıdır söylenen Volga boylarında/ Ne Taif'desin ne Magosa zindanında/ Yalnız namı kalmıştır kaleme alanın/ "Hamaset Kasidesi"ni/ Seviyoruz her zamandan fazla Fikret'i/ Yeni anlaşıldı mânası "Millet Şarkısı"nın/ Aynı "Sis"tir memleketin üzerindeki"

"Bu Da Bir Özgürlük Şiiridir" adlı şiirinden aldığımız bu dizeler, onun tarihsel birikimini, karşıtları kullanmadaki ustalığını, halka ulaşabilecek bir dili çok iyi seçtiğini göstermektedir. Özgürlüğe karşı olanların kimler oldukları, toplumsal gerçeğe dayalı olarak onun şiirlerinde çok açık biçimde yansıtılmıştır. Toplumsal yaşamdaki karşıtlıklar da sömürücülerle sömürülenler arasındadır. Sömürülenler, bizim toplumuza göre bir nitelik gösterirler. Sermaye birikimi yeni yeni yapılabildiğinden, özgürlüğe karşı olanlar ilkel bir yapı gösterecektir. Dinciler, lumpen burjuvazi ve işbirlikçiler, özgürlüğün kendileri için çok tehlikeli bir sınıf yaratacağını, işçi sınıfının örgütlenmesine yolaçaca-

ğını bilmektedirler. Toplumsal bağınazlığı etkileyen dinsel inancı da bu yüzden körüklemektedirler.

"Kimini vurguncu yaptı bu savaş/ Kimini karaborsacı/ Laf olur diye dost çayı içmeyenler/ Mahkemelik oldular rüşvet yüzünden/ Gaz için ekmek karnesi derken/ Kimler karşımadı ki piyasaya"

UMUDUN ŞAİRİ

Rifat Ilgaz'ın bütün bu karamsar gerçeğe karşı çizmek istediği görüntü karamsarlık değildir. Karamsar gerçekten, bilinçli bir durum yaratmak ister. O, umudun şairidir. Umut'un toplumsal gücünü unutmamıştır hiçbir zaman. Gelecek günlere, insanın bireysel mutluluklarını yaşama olanağını bulacağına inanmaktadır. Bir yazısında, sanatın geleceğin umudunu beslediğini söylemektedir. Sanatın işlevinin, insanların umudunu güçlendirmek olduğunu bildiriyor genç sanatçılara. "İdeal bir cemiyetin meselesizliği içinde, sevgilimin siyah saçlarını ihmal edemeyeceğimi, şimdiden, cesaretle söyleyebilirim."

78 yaşındaki bu delikanlının sorunsuz bir toplum özlemini, genç kuşakların gerçekleştirmelerinden başka ne istenebilir? Kara saçları omuzlarından su gibi dökülen, alyanak, kara göz kara kaş bir yârin kucağında uyumak onun hakkıdır. Ama öyle görünüyor ki bizler, şimdilik

yurdumuzun serin topraklarında yatacağız. "Öğretmeni tanımadan jandarmayı ve polisi öğrenen, cezaevindeki babasına sigara götürren" çocukların gerçeğini yaşarken, umudu yakında göremeyiz. Ama aydınlık geleceğin bizim olduğunu da biliyoruz. Böyle olmasa, Rifat Ilgazların ne önemi kalırdı?

Asım Bezirci

NURULLAH ATAÇ

Yaşamı, kişiliği, eleştiri kuramı ve yöntemi ile Eleştiri ve eleştirmen üstüne yazıları

İnceleme-derleme-kaynakça Geliştirilmiş ikinci basım

VARLIK YAYINLARI

Hollanda'dan bir ses

SEVDAM KARALARA SALDI BENİ

Kâmil Aydemir'in şiirleri

"Gerçekliğin uç noktasında gezinirken bile, bu atmosferde, yüreği, uzaktaki yurdunun yaşamsal nabızıyla birlikte atıyor. Soluk soluğa birlikte yaşıyor sevinçleri ve acıları."

Genel Dağıtım:

TOPLUM KİTABEVİ
Zafer Çarşısı, Yenışehir/Ankara

rıfat ilgaz: mizahın ve hayatın ustası

MHÜR
Marko paşa

sulhi dölek

Bir kitabevinin açılışında kitaplarını imzalamaktadır yazarımız. Açılışı yapmış olan Celal Bayar da, alt katta dinlenmektedir. Şakacı bir okur *Hababam Sınıfı*'ni alır, imzalasın diye Rıfat Ilgaz yerine eski Cumhurbaşkanı'na götürür. Bayar burun büker, "Bari ciddi bir kitap olsaydı," der.

Ülkemizin egemenleri mizahı pek ciddiye almazlar sözde. Oysa yasal kovuşturmalar, sözleriyle düşündüklerinin birbirini tutmadığını apaçık göstermektedir. Rıfat Ilgaz'ın yazar ve yazişleri müdürü olarak Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'le birlikte içinde bulunduğu, uğruna hapse giriş çıktığı Markopaşa hareketi, bunun örneklerinden yalnızca biridir. Markopaşa dergisi tek parti dönemindeki muhalif tutumuyla Demokrat Parti'nin iktidara gelişinde katkıda bulunmuştur ama, Demokrat Parti daha yönetime geçtiği günden itibaren aynı mizahçıların ensesinde boza pişirmeye başlamıştır.

Nedeni çok uzakta aramamak gerek. Gerçek mizah, doğası gereği güçsüzdendir yanadır. Benim de bulunduğum bir toplantıda Rıfat Ilgaz'ın şu sözlerle dile getirdiği gibi:

"Yan tutma niteliği vardır mizahın. Biri şu taraftandır, biri bu taraftandır. Birinin güldüğüne öbürü gülemez, ağzı kapanır, yüzü mahkeme duvarına döner. Biz sandalyesi çekilenden yana mıyız, sandalyeyi çekenden yana mıyız?"

Kimileri mizahı ciddiye almaz görünmeye çalışırlarsa da, topluma damgalarını vuran mizah yazarları, uğraşlarını hep çok ciddiye almışlardır. Rıfat Ilgaz bunların öncülerindedir. Onun, yukarıda değindiğim toplantıdaki şu sözlerini aktarmadan geçemeyeceğim:

"Mizah yazarı sözü, beni bir yerde bıktırdı da. Yahu ben mizah yazarı olsam hikâyeci, romancı, şair, köşeyazarı olmak isterim. Bir mizah yeteneğim varsa bu türlerin içinde göstereyim. Çünkü bir tavırdır, tutumdur, davranıştır mizah. Yani topluma, hattâ doğaya bakma biçimidir. Benim eğer bir hünerim varsa iyi bir hikâyeci, iyi bir romancı, iyi bir köşeyazarı olmakla öğünürüm. Mizahçı olmakla öğünmek ayrı iş. (...) Eğer ben rahatça ömrü billah şiir yazabilseydim, kitaplarım toplatılmasaydı, belki mizah yazarı olarak çıkmayacaktım orta yere."

Biraz kara mizah örneği gibi görünse de, şair Rıfat Ilgaz'ı kovuşturmalara teşekkür borçluyuz galiba. Mizahçı Rıfat Ilgaz'ı bize kazandırdıkları için.

Ferit Öngören, Ilgaz'ın güldürme amacı gütmeyeceğini, acı duygulara değindiğini, insanların neşelendirmekten çok onlara kendi tatsız deneyimlerini aktarmaya çalıştığını öne sürüyor. Ben bu genellemeye katılmıyorum. Rıfat Ilgaz toplumun acı deneyimlerine tanıklık eden, kişisel olarak güç koşullardan geçmiş bir yazardır. Ama bir mizah yazarıdır! Yazdıklarının kimileri insanı acı gülümsetir, kimileri de kahkahalar attırır. Çoğu düşündürür, ama hepsi, şöyle ya da böyle, değişen ölçülerde güldürür. Türk insanını en çok güldürmüş ya-

pıtlardan biri olan *Hababam Sınıfı* Rıfat Ilgaz'ın değil mi? Ya da sözgelimi düpedüz eğlenceli birer öykü olan *Atiiiiii!*, *Beğenmedin mi?* ve benzerlerinde acılar nereye gizlenmiş?

Rıfat Ilgaz, öykü ve romanlarıyla toplumuzun kırk yıllık bir döneminin panoramasını vermiştir. Acı da, neşe de hayatın içinde buldukları oranda yansımıştır bu panoramaya. Rıfat Ilgaz'a sorunsuz bir toplum verileseydi, kendisinden başka türlü bir mizah beklenebilirdi. (Gerçi bu da, şu günlerde ateşli ateşli tartışılan "acısız arabesk" türünden bir tuhafılık olurdu ya, ayrı konu.)

Rıfat Ilgaz, çoğunlukla kişisel deneyim ve gözlemlerinden yola çıkar. Durum komiğini hayatın içinden, gerçekçi rastlantılardan ve çatışmalardan yakalar. Sözgelimi Aziz Nesin'in daha sık yaptığı gibi kurgusal, yapay ya da alegorik diyebileceğimiz durum ve konuları pek kullanmaz. Simgesel anlatıma hemen hiç başvurmaz. Söyleyeceğini dolaysız, kestirmeden, açık seçik söyler. Yazdıklarının hemen tümü özyaşamsaldır. Belki hemen altını çizmek gerek, hiçbirisi de benmerkezci değildir.

Mizahçı yani, ağırlıklı olarak öykülerinde ve ilk dönem romanlarında belirgindir. Kimi romanları ise, yine özyaşamsaldır ama, pek mizah romanı sayılmazlar. Örnekte *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Karartma Geceleri* (1974)'de yazılmıştır ama, İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarını ve ülkemize, ülkemiz aydın ve sanatçısına etkilerini Rıfat Ilgaz'ın tanıklığıyla anlatır.) *Sarı Yazma* (1976); Rıfat Ilgaz'ın öğretmenlik yaptığı 40'lı yılların bir kesiti) ve *Yıldız-Karayel* (1981 Madaralı ve 1982 Orhan Kemal roman armağanları) sayılabilir.

Rıfat Ilgaz'ın mizah romanları (*Hababam Sınıfı* - 1959, *Bizim Koşuş*-1959, *Meşrutiyet Kırathanesi* - 1974) disiplinli bir roman yapısı içinde işlenmekten çok, bir dizi skeç ya da mizah öyküsünün peşpeşe sıralanmasından oluşmuş gibidir. Hemen her bölüm, bağımsız bir öykü gibi açılıp gelişir ve çoğunlukla vurgulu bir sonla biter. Bütünlüğü sağlayan öğeler; kitaplarda anlatılan olayların geçtiği yer (birinde bir yatılı okul, birinde bir verem hastanesi, birinde bir kahvehane) ve demirbaş kişilerden (birinde öğrenci, öğretmen ve okul görevlileri; birinde hastalar, doktorlar ve hastane görevlileri; birinde kahvenin ilginç müdvimleri) oluşur. Sözkonusu romanların yapısal özelliğindedir, başlangıçta dergiler için bölüm bölüm yazılmış olmalarının payının bulunduğu düşünülebilir.

Rıfat Ilgaz'ın en ünlü yapıtı *Hababam Sınıfı* (sonradan birçok kez sahneye ve sinemaya uygulanmıştır) yazarın kendi okul yıllarının bir yansımasını verir. Belki de en kaygısız yıllarının yansıması olduğu için, yapıtlarının arasında en az buruk olanı sayılabilir. Hicvin keskinliği pek yoktur burada; varsa bile, kahkaha ve hoşgörünün şaliyla yumuşatılmıştır. Toplum, ancak yatılı okul yaşantısına yansiyabildiği ölçüde yerilmiştir.

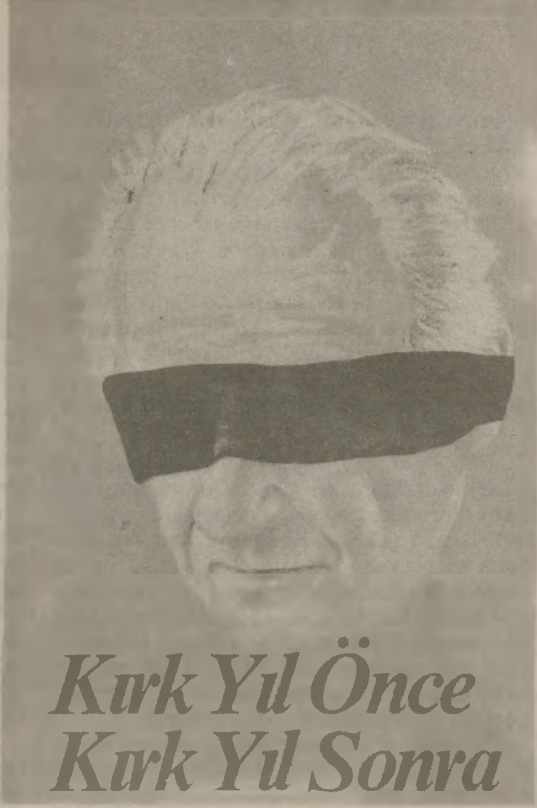
Bizim Koşuş ya da öteki adıyla *Pijamalılar* da Rıfat Ilgaz, 1950'li yılların bir - ya da birkaç - verem hastanesine tanıklık etmektedir. Olayların içinde yaşayan, ama çok ön plana çıkmak istemeyen bir anlatıcıdır. Bu kitapta öncelikle, insanı "hasta" eden sağlık hizmetlerinin, çıkarıcı doktorların, umursamaz görevlilerin, devletin ilgisizliğinin bir eleştirisini buluruz. Yine de Ilgaz, toplumun başka kesim ve alanlarını içneleme fırsatını yakaladığında oku hedefe göndermekte bir an duraksamaz: "Kapiya bir taksi çağırıldı arkadaş. Giderdin, gitmezdin derken bir kan daha başladı. Elime bir gazete tutuşturdular. Tam içine tükürülecek bir gazeteydi. Hem gidiyor, hem tükürüyordum."

Renkli kişilikleriyle ölümün eşliğinde hayata bakan hastalar, bize kara mizah için bir tanım gösterir gibidirler. Öyle ya, acıların arasından ışığı yakalama çabası olarak tanımlanamaz mı kara mizah? Ve acaba bütün çabalara karşın toplumun çok yavaş değiştiğini görmek mizahçının yazgısı mıdır ki, otuz yıl sonra hâlâ ülkemizde sağlık kurumları çok yetersizdir ve hâlâ içine tükürülecek gazeteler az değildir?

Şimdi, Rıfat Ilgaz'ın öyküleri arasında kısa bir gezintiye çıkıp rasgele duraklarda birer ikişer saniye duralım. *Sosyal Kadınlar Partisi*'nde kuracakları örgütün bayrağına oklava mı yoksa

sütyen simgesi mi koyacaklarında bile anlaşamayan "tuzu kuru" kadınlar sonunda saçsaça başbaşa gelip kavgalarını ayırmaları için erkeklerden medet umarlar. *İki Tanık*'ta, büyük bir düzenbaza kazık atmaya başaran bir küçük düzenbaz anlatılır. *Para Bankada* öyküsünde, paranın gölgesinin bile para kazanmaya yettiğini, kâğıt zamlarıyla bir gecede zenginler yarıtlıverdiğini görürüz. *Sucuk*'da devrin yetkili-si, aklına esiverir, denize bakan yasak bölgedeki çorak tarlada turistik tesis kurulmasını emir der. Tarlanın garip sahibi kazançlıdır ama, aradaki uyanıklar ondan çok daha fazla kazanırlar. *Kefil Olur musun?*'daki siyasi suçlu cezasını çekmiş, salıverilecektir. Ancak, bir kefil gerekmektedir. Yüksek rütbeli bir polis sandığı iyi giyimli kişinin yardımını ister. Oysa bu adam genel gözetim altında tutulan bir dolandırıcıdır. Günlük imza için gelmiştir. *Donkişot İstanbul*'da, DP'nin çöküş dönemini eleştiren naif bir öyküdür. Uyanık filmcileriyle, bitirilmeleriyle, surda eşek kesenleriyle, yozlaşan İstanbul'u alaya alır. Öykünün sonunda ünlü şövalye varını yığını kumarda yitirip bir de hapse düşer. *Paris'te Bir Sürgün*, gönüllü kaçışlarını sürgün diye yutturmaya ve ülkeyi uzaktan yönetmeye çalışan, her çağda rastlanabilen sahte aydın tipinin yergisidir. *Yolda Giden*'deki muhalif öğretmenin sürgünlüğü ise gerçektir ve ölümünden sonra bile bitmez: Zavallının mezarı durmadan ordan oraya nakledilir. Bence en sıcak Rıfat Ilgaz öykülerinden biri olan *Kurtarın Beni*'de alınyazısı gibi kendine yapışan eski pardösüden bir türlü kurtulamayan, ondan nefret eder hale gelen bir dargelirli anlatılır.

ferit öngören: "rifat ılgaz'ın yaşamı mücadele ve direniştir"

Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra

● Türk mizah tarihi üzerine çalışmalar yaptınız. Bunları yayınladınız. Rifat İlgaz'ın Türk mizahı içindeki yerini de değerlendiriniz. Hababam Sınıfı adlı yapıtına özel bir önem verdiğiniz görülüyor. Rifat İlgaz adı sizde öncelikle neleri çağırıyor?

-Rifat İlgaz denilince kulağımda bir ezgi başlar: "İlgaz Anadolunun sen yüce bir dağsın." Hüzünlü olan, çok güzel olan, çakırkeş bir gülümseme. Belki isim benzerliği, belki de yalnızlığı.

Rifat İlgaz da öğretmenliği elinden almış bir öğretmen. Türkiye'de tasdiname almış öğrenci kadar, okulundan uzaklaştırılmış öğretmen vardır. Onun için, uzaklaştırılmış bir öğretmenin öğrencilerinin civıltılarını, öteki öğretmenleri, okul ortamını özlemenin, bir sevgiliye hasret gibi, duman duman tüten bir şiirdir *Hababam Sınıfı*. Bir senfonidir.

Bir öğretmen kaybettiği öğrencilerinin civıltılarını mı anıyor, evet. Bir öğretmen uzaktan uzağa öğrencilerini yaşama mı hazırlıyor, evet. Ben bu yorumlarımı 1959 yılında yapmışım. Aradan otuz yıl geçmiş. İlkokuldan üniversiteye kadar on beş sınıf var. Ama bir de Hababam Sınıfı var. İşte bu sınıftan kimse Rifat İlgaz'ı çıkaramaz, kurucusudur.

Rifat İlgaz bir tek eseri ile dünya klasikleri arasına girmesini bildi. Eğer o eserini Avrupa'da yazmış olsaydı, bütün dünya çocukları Hababam Sınıfı'nda okuyor olacaktı. Türkiye TRT eliyle *Hababam Sınıfı*'nı Avrupa ölçeğinde bir dizi yapsaydı, dünya çocuklarından sınırsız sempati toplardı.

Rifat İlgaz'ın bize sunduğu panoramanın resimleridir bu öyküler. Bunlarda hemen hemen her toplumsal çibaniyi iğnelenip deşildiğini görebiliriz. Fırsatçı gazete sahipleri (*Bizim Patron*), gösterişçi sosyete (*Yılbaşını Nerde Geçireceksiniz?*), işsizlik (*Bekçi Kadrosu*), davalereci işadamları (*Benim Değil Senin*), geri kalmışlık (*Dev Adımlarla*), yazlaşmış yöneticiler (*Bir Makam Packard'ı Anlatıyor*), ve hemen hemen her toplumsal çarpıklık, tutarsızlık...

İşte Yusuf Ziya Ortaç'ın *Bizim Yokuş'ta*, "Pehlivan yapılı bir adamdır, giydir kispeti sal Kırkpınar meydanına!" diye tanımladığı Rifat

● Rifat İlgaz çok yönlü bir sanatçı. Mizahçılığı kadar şairliği de önemli. Şairliğiyle öbür nitelikleri için neler diyebilirsiniz?

-Rifat İlgaz önce bir şair, sonra hikâyeci. Mizah hikâyelerinde de şiir tüter. Nitekim, hikâyelerinde duyulan burukluk, onun şairce bakışından kaynaklanır. Gözlemlerinde, betimlemelerinde şiir ağırlığı belirgindir.

Oysa şiirlerinde mizahın yeri yoktur. Dizerlerinde hicvin şimşekleri sık sık çaksa da, yazdıkları mizahî şiir değildir. İlgisi bile yoktur. Bu nedenle Rifat İlgaz bence önce şairdir.

Onun portre karikatürünü yaparken çaktık kaşlarını hiciv gücüne, çakır bakışını şiirinin tadına, çaktırmadan gülümsemesini de mizah anlayışına benzetmişim.

● Rifat İlgaz'ın mücadele adamı olarak

dergicilik yaptığı yıllar mizah edebiyatımızın çok etkin olduğu bir dönem. Özellikle Marko Paşa dergisiyle verilen mücadele...

-Marko Paşa olayını, mizah tarihi araştırmaları için incelerken, 1956 yılında şu notu düşmüşüm: "Bunlar birer mizah şövalyeleri. İsmet Paşa'ya karşı Marko Paşa'nın şövalyeleri. Millî şefin otoritesi önünde Celâl Bayar'ın gıki bile çıkmazken, bu delikanlılar tam bir demokrasi mücadelesi veriyorlar. Hem de nasıl bir çarpıcı mücadele. Vardiya usulü hapse giriyorlar. Biri çıkarken biri giriyor."

Onlar mücadelesini yaptı. Demokrat Partiler Meclis'e girdiler. Tek ve savaşçı insanlar. Adeta birer samuray. Celâl Bayar bu demokrasi öncülerine teşekkür etmedi. Tam tersine, üstlerine gitti. Millî şefi bile bunaltan bu hiciv ustaları, yarın bana da saldırırlarsa ne yaparım korkusuyla onları baş hedef olarak gösterdi.

Ben Rifat İlgaz'ı tanıdığımda püfür püfür hapisane kokuyordu. Hiç övündüğünü

ve dövündüğünü görmedim. Marko Paşa olayından kendisine büyük paylar çıkarmadı. Oldu bir şeyler deyip geçti. Bir araştırma hazırladığımı görünce, o günleri bir bir anlattı. Tuttuğum notlar rahmetli Mim Uykusuz'un anlattıklarına uygun düşüyordu.

Hababam Sınıfı'ndan en son tatlı komedyenler mezun oldular. Hababam Sınıfı üstüste filme alınca, Yeşilçam yetenekli, genç komedyenler kazandı.

Yaşamı hep mücadele ve direniştir. O bir ufuk şairidir.

İlgaz, yukarıda sıraladığım sayısız rakibin yanı sıra hastalıklar ve kazalarla da gürüş tutagelmış bir pehlivanımızdır. Artık genç sayılmaz, seksenine merdiven dayamıştır. Ama hayat boyu yediği ve çektiği elenseler alabildiğine güçlendirmiştir onu. Rifat İlgaz'ı değerlendirebilmekten çok uzak olan bu kısa yazıyı, bir kitabın arkasından aldığım kendi sözcükleriyle zenginleştirmek istiyorum:

"Benim istediğim mizah, uyuşturup yatıştıran bir mizah değil, tedirgin eden türdendir. Bu tür mizah, olumsuz olayları, yararsız kişileri, görüşleri konu edinse bile, izleyene olumlu, yararlı, doğru davranışın ve sağlam

tutumun ne olduğunu gösterir. Verilen ipuçlarıyla gerçeklere varılabilir. (...) Çabam, bozuk düzenin köküne doğru gitmek, beni saran olayların nedenlerinde, kendi tanıklığımla saptamaktır. Bir bakımdan da sanıklığımla..."

Son sözcüğün altını, adetim olmadığı halde ben çizdim. Çünkü bu sözcükte, Rifat İlgaz'ın mizahındaki ustalığının da önüne geçen onurlu ve sorumlu bir aydın tavrının yattığına inanıyorum. İçinde yaşadığımız toplumun bu durumda olmasının suçuna hepimizin ortak olduğumuzu hatırlatıyor Rifat İlgaz. Hayata kuşbakışı değil, hayatın içinden bakarak!

Rıfat Ilgaz'ın Çocuk romanları

gülsüm akyüz

"Yoklama defterinden öğrenmedim sizi,/ benim haylaz çocuklarımı!/ Sınıfın en devamsızını bir sinema dönüşü tanıdım,/ koltuğunda satılmamış gazeteler.../ Dumanlı bir salonda/ kendime göre karşılıken akşamı,/ nane şekerini uzattı en tembelinez.../ Götmek istedi küfesinde/ elimdeki ispanak demetini/ en dalgını sınıfını!/ İsterken adam olmanızı/ çoğunuz semtine uğramaz oldu okulun/ palto, ayakkabı yüzürüden."

Çocuklar, Rıfat Ilgaz'ın her zaman duyarlık kaynaklarından biri olmuştur. Belki de en duyarlı olduğu konulardan biri. Bunda yazarın öğretmen oluşunun; işini, insanları, çocukları seven bir öğretmenin oluşunun büyük bir etkisi var. Bu etki sanatçının şiirlerinde ve öteki yapıtlarında da kendini gösterir. Rıfat Ilgaz bunu şu dizelerle dile getirmiştir:

"SINIF'ın ozanırım mimli/ HABABAM SINIF'ın yazarıym ünlü,/ Kim ne dersse desin,/ Çocuklar için yazdım hep."

Rıfat Ilgaz'ın çocuklarla doğrudan ilişkisi öğretmenlikle başlar. Öğretmenlik, çocukları yakından tanımasını, onlarla olumlu ilişkiler kurmasını sağlar. Duyarlığını çocukların yaşam koşullarına, çocukça düşlerine, isteklerine yoneltir. Onları önemser, küçücük mutluluklarını yakalar dizelerinde:

"Çocuklarımız neleri sevmiyorlar ki.../ Uçurtmayı seviyorlar sözgelişi,/ Bir havalandı mı uçurtmaları/ Daha da güzelleşiyorlar./ Mavi-liklerde gözleri / özgürlüğü yaşıyorlar / uçurtmalarla birlikte."

İçinde, büyük bir insan ve çocuk sevgisi vardır. Bu sevgi, toplumsal gerçekçi sanat anlayışıyla birleşince, ortaya Rıfat Ilgaz'ın yapıtlarının ortak özelliği çıkar. Yazarın bu özelliği, çocuk romanlarında da net biçimde görülebilmektedir. Bunu, çocuk romanlarında işlediği konuları ve kişileri inceleyerek daha iyi görebiliriz.

KONU VE KİŞİLER

Rıfat Ilgaz'ın çocuk romanlarında da, öteki yapıtlarında olduğu gibi öz yaşamından, yakın çevresinden izlenimler, yaşanmışlıklar geniş ölçüde yer almaktadır. Yazar, doğum yeri olan Cide'ye, oradaki dostlarına, hemşerilerine büyük bir değer biçmektedir. Bu değeri, hemen her romanında buranın adını anarak, roman kişilerini buradaki tanıdıkları arasında seçerek açıklıkla belirtir. Kanımca doğup büyüdüğü, ilk eğitimini aldığı Cide'ye karşı duyduğu vefa borcunu ve sevgiyi bu biçimde dışa vurmaktadır. Tıpkı, çocuklar için yazdığı *Kumdan Betona* romanındaki mühendis Necat'in, yıllar sonra gidip Cide'ye yerleşmesi ve oradaki insanlar için çalışması gibi. Necat tipi, son derece olumlu bir kişiliktir. Okuma hevesiyle yanıp tutuşan, bulunduğu koşulları zorlayan sabırlı, çalışkan ve azimli bir köy çocuğudur. Belirlediği amaca ulaşabilmek için hiçbir özveriden kaçınmaz (gündüz badanacılık yapar, gece okula gider). Amacına ulaşip iyi bir mühendis olunca da, yetişme koşullarını unutmaz, geride bıraktığı insanlara sırt çevirmez. Oradaki çocuklar,

kendi çektiği sıkıntıları çekmesin diye, iş yerini Cide'ye taşıyıp köy çocukları için pansiyonlar, okullar yapmayı görev bilir. Köyündeki geleneksel tören ve kutlamalara katılır; onların sevincini, coşkusunu paylaşır. Kuşkusuz, toplumuzda bu nitelikleri taşıyan, böylesi kişilerin sayısı çok azdır. Rıfat Ilgaz'ın, kahramanını bu çok az sayıdaki kişilerin arasından seçmesi bence rastlantısal değildir. Yazar, olumlama yöntemini kullanarak çocuklara olumlu örneği göstermekte, onları olmalarını istediği biçimde yönlendirmeye çalışmaktadır. Ancak bunu yaparken bir zorlamaya da gitmemiştir. Yalnızca olumlu örneği ve olayı göstermekle yetinmiş, kararı çocuklara bırakmıştır. Yapıtlarında anılar ve yakın çevresindeki kişilerin yaşamışlıklarından yola çıkması onu biyografik roman ya da anı-roman çizgisine düşürmez kanımca. Yazar, özelden yola çıkarak geneli yakalamaya çalışmıştır, olay ve kişileri anlatırken. "Kendimden söz aşam bile çevremi ön plana alırım. Hep çevreyle ilgiliyimdir. Çevremdeki insanları - sorunlarıyla birlikte - tanımak isterim. Onların çelişkilerini, yaşama güçlüklerini, umutlarını, tasarılarını yansıtmaya çalışırım" diyor Rıfat Ilgaz sanat anlayışını anlatırken. Bu anlayışı, *Bacaksız'ın Başından Geçenler* dizisindeki romanlarında da kendini göstermektedir. Bu dizinin kahramanı Bacaksız Bahri de mühendis Necat gibi Cide'lidir. Ne var ki, yaşam koşulları onların Cide'den İstanbul'un bir kenar mahallesine göç etmelerine neden olmuştur.

"Cide'den yeni gelmişlerdi, evlerinde eşya adına hiçbir şey yoktu. Mемlekette neleri varsa satmıştı babası. Parasıyla işte bu Külüstürü almıştı. Kazandığı para onun onarımına yetmiyordu."

Aile İstanbul'a göç etmiştir, ama yine güçle geçinebilmektedir. Yerleştikleri mahallede; kendileri gibi, çoğu köyden, kasabadan göç etmiş, yaşamını güçle sürdürebilen yoksul aileler bulunmaktadır. Ailelerin yaşam koşulları oldukça güçtür, evlerine suyu çeşmeden taşımaktadırlar.

Bu mahallenin bir parçası olan Fesleğen Sokağı'nın çocuklarıysa, yaşamın kendilerine sunduğu yoksunlukları da sevinçleri de aynı olgunlukla karşılamaktadırlar. Fesleğen Sokağı'nın çocukları, köyden yeni gelen Bahri'yi kısa sürede kabullenip ona Bacaksız lakabını takiverirler; kısa, çelimsiz, çarpık bacaklarına bakarak. Bacaksız Bahri kısa boyuna, çelimsiz bacaklarına ve bedence tüm gelişmemişliğine karşın cin gibi zeki ve sevgi dolu bir çocuktur. Zekidir, yaratıcıdır, yardımseverdir. Arkadaşı Hapsirik Gülten'i su taşırken görünce, çeşmeden evlerine kadar hortum takmayı akıl etmesi bu pratik zekasının bir ürünüdür. Sevgi doludur. Bu sevgiyi, tabakçıdan almayı çok istediği kutuyu aldıktan sonra Gülten'e armağan ederek dışa vurur. Hatta, mahallenin bütün çocuklarına kaçak sigara satırıp onların karakola düşmelerine yol açan Rasim Şenpazar'a bile kıyamaz. Dürüsttür Bacaksız, kendisinin olmayan paraya el sürmez. Dürüstür; arkadaşlarına Boğaz Köprüsü'nü görmeden gördüm diye anlattığı için sıkıntı duyar, içten içe kendisiyle hesaplaşır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuklara duyduğu sevgi, onlara kıyamama özelliği, Bacaksız'ın serüvenlerini anlatırken kendini sık sık ele verir. Bacaksız, karpuzu elinden kaçırıp babasını kızdırdığı, kamyonu kullanıp ortalığı ayağa kaldırdığı halde, yazar ne yapıp eder Bacaksız'ın dövülmesini önler. Bu durumda çocuklar, büyüklerinden genellikle dayak yerler, ama yazar çocukların dövülmesinden yana değildir. Bu tavırını da, sözle değil romanın kurgusu içinde olayların gelişimiyle belirtir. Ancak, gerçek yaşamda olaylar hep böyle olumlu bir biçimde sürüp gitmez, her işin sonu tatlıya bağlanmaz. Yaşam acımasızdır, özellikle yoksullara karşı. Bacaksız Bahri bu acımasızlıklarla okul yaşamında sık sık karşılaşır. Okul müdürü, zengin çocuğu Ferit Derler'i oturtmak için onu sırasından kaldırıp arka sıralara oturtur. Düşündüklerini açıkça söylediği için, ona kâğıt toplatıp tahta sildirir. Yeni gelen bayan öğretmense, bozkurt sozcüğünü sol eliyle yazdığı için, bozkurt rozetinin iğnesiyle elini kan içinde bırakır, soğukta bahçeye çıkma cezası verir.

Görüldüğü gibi, Rıfat Ilgaz'ın çocuk romanlarında olumsuz tipler de vardır. Üstelik bu tipler eğitimidir, öğretmendir. Bu yüzden onları hoş görmez, yaptıklarını bağışlamaz yazar. Bu kişilerin olumsuz tutum ve davranışlarını sergileyerek tepkisini açığa vurur. Okulda, çevrede, toplum içinde yaşanan gerçekleri sergilerken, pek çok şeyden yoksun olan Bacaksız ve arkadaşlarının birbirlerine olan sevgi ve dayanışmalarını da göstererek umut ve güç verir çocuklara. Bacaksız'ın kasabın çocuğuyla yapacağı yarış öncesi, arkadaşlarının onu çalıştırmaması, sürekli onunla aynı kaygıyı ve coşkuyla paylaşması bu dayanışmanın en iyi örneğidir.

DİL VE ANLATIM

Rıfat Ilgaz, çocuk romanlarında da, öteki yapıtlarında olduğu gibi son derece yalın bir dil kullanmıştır. Sıcak, insanı sarıveren akıcı bir anlatımı vardır. Özellikle Bacaksız'ın Başından Geçenler dizisinde; çocuklar arasındaki diyaloglar, kullanılan sözcükler, yakıştırmalar, takılan lakaplar son derece yerli yerine oturmuştur. Zorlama yoktur. Bunda yazarın çocuklara sevgiyle yaklaşması kadar, onları yakından gözlemleyip tanımasını da etken olmuştur kanımca. Rıfat Ilgaz bunu şöyle açıklamaktadır:

"Çok küçük yaşta öğretmenliğe başlamam, ilkokulun ilk sınıflarında çocuklarla arkadaşlık kurmamı da sağlamıştır. Yani çocuklarla ilişkim genç yaşta başlamıştır. Böylece çocukların yaşamına karıştım. Onların beğenilerini, özentilerini, serüvenci yanlarını yakından izledim."

Gerek bu izlenimler, gerek yazarın sanat anlayışı ve gerekse çocuklara duyduğu sevgi, ortaya birbirinden güzel on iki çocuk romanı çıkarmıştır. Özellikle Bacaksız'ın Başından Geçenler dizisinde ulaştığı anlatım ve diyalog güzelliği, sürekli yenilenme ve arayış içinde olduğunu göstermektedir. Dizinin sürdürülmesinin ya da benzer başka dizilerin oluşturulmasının çocuklar için bir kazanım olacağı düşüncesindedim.

rıfat ilgaz için kaynakça

asım bezirci

RIFAT ILGAZ'IN ESERLERİ

ŞİİR:

- *Yarenlik*, İstanbul, 1943, Sebat Matbaası
- İstanbul, 1946, Stad Matbaası / İstanbul, 1988, Çınar Yayınları
- *Sınıf*, İstanbul, 1944, Devrim Kitabevi
- *Yaşadıkça*, İstanbul, 1948
- *Devam*, İstanbul, 1953, Kutulmuş Matbaası
- *Üsküdar'da Sabah Oldu*, İstanbul, 1954, Tan Matbaası
- *Suluk Soluğa*, İstanbul, 1962, Tan Matbaası
- *Karakılçık*, İstanbul, 1969, Öncü Kitabevi
- *Uzak Değil*, İstanbul, 1971, May Yayınları
- *Güvercinim Uyur mu?*, İstanbul, 1974, Doyuran Matbaası / İstanbul, 1984, Çınar Yayınları
- *Kulağımız Kirişte*, İstanbul, 1983, Çınar Yayınları
- *Bütün Şiirleri (1937-1983)*, İstanbul, 1983, Adam Yayıncılık
- *Ocak Katırı Alagöz*, İstanbul, 1987, Çınar Yayınları

HİKAYE:

- *Radarın Anahtarı*, İstanbul, 1957, Düşür Yayınevi / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları
- *Don Kişot İstanbul'da*, İstanbul, 1957 / "Palavra" adıyla, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları / "Palavra" adıyla, İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları
- *Kesmeli Bunları*, İstanbul, 1962, Tan Matbaası
- *Nerde O Eski Usturalar*, İstanbul, 1962, Tan Matbaası / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları / İstanbul, 1988, Çınar Yayınları
- *Saksağanın Kuyruğu*, İstanbul, 1962, Tan Matbaası / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları
- *Şevket Ustanın Kedisi*, İstanbul, 1965, Hüsnütabiat Matbaası
- *Geçmiş Mazi*, İstanbul, 1965, Tan Matbaası
- *Garibin Horozu*, İstanbul, 1969, Öncü Kitabevi / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları
- *Altın Ekicisi*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Palavra*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları / "Don Kişot İstanbul'da" adıyla, İstanbul, 1957
- *Tuh Sana*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Çatal Matal Kaç Çatal*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1988, Çınar Yayınları
- *Bunadı Bu Adam*, İstanbul, 1972, Sınıf

Yayınları

- *Keş*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Al Atını*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Hababam Sınıfı Baskında*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Hababam Sınıfı Uyanıyor*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları
- *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*, İstanbul, 1975, Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi
- *Rüşvetin Alamancası*, İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları / İstanbul, 1988, Çınar Yayınları
- *Çalış Osman Çiftlik Senin*, İstanbul, 1983, 1988 Çınar Yayınları
- *Sosyal Kadınlar Partisi*, İstanbul, 1983, 1986, Çınar Yayınları

ROMAN

- *Hababam Sınıfı*, 1957, 1958, Dolmuş Mizah Yayınları / İstanbul, 1959, Gar Yayınları / İstanbul, 1962, 1964, 1965, 1966, 1968, 1971, 1972, 1976, 1980, Ak Kitabevi / İstanbul, 1987, Çınar Yayınları
- *Bizim Koşuş*, İstanbul, 1959, Nurgök Matbaası / İstanbul, 1964, Tekin Yayınevi / İstanbul, 1969, Ülkü Yayınları / "Pijamalılar" adıyla, İstanbul, 1973, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1984, 1988, Çınar Yayınları
- *Karadenizin Kıyıcığında*, İstanbul, 1969, Cem Yayınevi / İstanbul, 1984, Çınar Yayınları
- *Meşrutiyet Kiraathanesi*, İstanbul, 1974, Doyuran Matbaası / İstanbul, 1988, Çınar Yayınları
- *Karartma Geceleri*, İstanbul, 1974, Yeni Gür Matbaası / İstanbul, 1983, Yazko Yayınları / İstanbul, 1983, Çınar Yayınları
- *Sarı Yazma*, İstanbul, 1976, Altın Kitaplar / İstanbul, 1984, Çınar Yayınları
- *Yıldız Karayel*, İstanbul, 1981, 1982, Yalçın Yayınları
- *Hababam Sınıfı İcratın İçinde*, İstanbul, 1987, Çınar Yayınları

ÇOCUK ROMANLARI:

- *Halime Kaptan*, İstanbul, 1972, Yeni Büyük Dağıtım Yayınları / İstanbul, 1982, Örgün Yayınları
- *Kumdan Betona*, İstanbul, 1976, 1978, 1979, Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi
- *Bacaksız Kamyon Sürücüsü*, İstanbul, 1977, 1980, Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi / İstanbul, 1983, Can Yayınları
- *Öksüz Cıvcıv*, İstanbul, 1979, 1980, Okul Sesi Yayınları
- *Cankurtaran Yılmaz*, Ankara, 1979, Kültür Bakanlığı Yayınları / İstanbul, 1983, 1988, Çınar Yayınları
- *Bacaksız Okulda*, İstanbul, 1980, Arka-

daş Kitaplar, Cem Yayınevi / İstanbul, 1983, Can Yayınları

- *Bacaksız Tatil Köyünde*, İstanbul, 1980, Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi / İstanbul, 1985, Can Yayınları
- *Bacaksız Sigara Kaçakçısı*, İstanbul, 1980, Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi / İstanbul, 1983, Can Yayınları
- *Bacaksız Paralı Atlet*, İstanbul, 1981, Arkadaş Kitaplar, Cem Yayınevi / İstanbul, 1983, Can Yayınları
- *Küçükçekmece Okyanusu*, İstanbul, 1983, 1988 Çınar Yayınları
- *Apartıman Çocukları*, İstanbul, 1984, Çınar Yayınları
- *Hoca Nasrettin ve Çömezleri*, İstanbul, 1984, Çınar Yayınları

OYUN:

- *Hababam Sınıfı*, İstanbul, 1967, Ak Kitabevi / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları
- *Karadenizin Kıyıcığında*, İstanbul, 1965, Türkiye Basımevi
- *Hababam Sınıfı Uyanıyor*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1975, Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi
- *Hababam Sınıfı Baskında*, İstanbul, 1972, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1976, Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi / İstanbul, 1985, Çınar Yayınları
- *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*, İstanbul, 1971, Osmanbey Matbaası / İstanbul, 1973, Sınıf Yayınları / İstanbul, 1975, Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi / İstanbul, 1986, Çınar Yayınları
- *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Hababam Sınıfı Baskında, Hababam Sınıfı Uyanıyor*, (üç oyun), İstanbul, 1981, Sosyal Klasikler / İstanbul, 1982, Yalçın Yayınları

FIKRA:

- *Nerde Kalmıştık*, İstanbul, 1984, Çınar Yayınları
- *Cart Curt*, İstanbul, 1984, Çınar Yayınları

ANI:

- *Yokuş Yukarı*, İstanbul, 1982, Adam Yayıncılık / İstanbul, 1987, Çınar Yayınları
- *Kırk Yıl Önce, Kırk Yıl Sonra*, İstanbul, 1986, 1987, Çınar Yayınları

RIFAT ILGAZ'LA İLGİLİ YAYINLAR

(Antoloji, ansiklopedi, sözlük ve edebiyat tarihleri dışında kalan kitaplar.)

KITAPLAR:

- Altınkaynak, Hikmet: *Edebiyatımızda 1940 Kuşağı*, 1977, s.132-148
- Balcıoğlu, Semih-Öngören, Ferit: *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü*, 1973, s.185-195
- Bezirci, Asım: *On Şair On Şiir*, 1971, s.41-52
- Bezirci, Asım: *İkinci Yeni Olayı*, 1986, s.144-145, 198, 206, 208, 213, 232
- Bezirci, Asım: *Sabahattin Ali*, 1979, s.42-43,53
- Bezirci, Asım: *Şairlerimizin Diliyle Barış*, 1987, s.138-139
- Bezirci, Asım: *Rıfat Ilgaz*, 1988
- Birsel, Salâh: *Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu*, 1976, s.121-122, 138, 204
- Boratav, Pertev Naili: *Folklor ve Edebiyat*, II, 1982, s.426-429
- Dinamo, Hasan İzzettin: *İkinci Dünya Savaşından Edebiyat Anıları*, 1984, s.60-61, 115, 140
- Fethi Naci: *İnsan Tükenmez*, 1982, s.12
- Kabacalı, Alpay: *Türkiye'de Yazarın Kazancı*, 1981, s.118
- Köklügiller, Ahmet-Minnetoğlu, İbrahim: *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar*, 1975, s.207-208
- Mehmed Kemal: *Acılı Kuşak*, 1987, s.118-125
- Mutluay, Rauf: *Bende Yaşayanlar*, 1977, s.139
- Necatigil, Behçet: *Düzyazıları*, I-II, 1983, s.178, 417, 430
- Nesin, Aziz: *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı*, 1973, s.350, 357
- Nevzad Sudi: *Küllük Anıları*, 1987, s.87
- Nutku, Özdemir: *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, 1985, s.306, 381
- Ortaç, Yusuf Ziya: *Bizim Yokuş*, 1966, s.294-297
- Öner Kemal: *Sevgi Yazıları*, 1986, s.141-142
- Önertoy, Olcay: *Cumhuriyet Dönemi, Türk Roman ve Öyküsü*, 1984, s.176-179
- Öngören, Ferit: *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizah ve Hicvi*, 1983, s.240-252
- Özdemir, Emin: *Türk ve Dünya Edebiyatı*, 1980, s.146, 151-152
- Özgen, Hilmi: *Tarımda Sosyalizm*, 1964, s.79-80
- Taner, Refika-Bezirci, Asım: *Seçme Romanlar*, 1983, s.174-179
- Taner, Refika-Bezirci, Asım: *Seçme Hikayeler*, 1983, s.85-89
- Toprak, Ömer Faruk: *Duman ve Alev*, 1968, s.84-86
- Yetkin, Çetin: *Siyasal İktidar Sanata Karşı*, 1970, s.128-142
- YILLIKLAR:**
- Alangu, Tahir: "1965'te Roman ve Hikâyemiz", (Geçmişe Mazi), *Varlık Yıllığı* 1966
- Doğan, Hızlan: "1969'da Şiirimiz", (Karakilçık), *Varlık Yıllığı* 1970
- Mutluay, Rauf: "1969'da Roman ve Hikâyemiz", (Karadenizin Kıyıcığında), *Varlık Yıllığı* 1970
- Mutluay, Rauf: "1974'te Roman ve Hikâyemiz", (Karartma Geceleri), *Varlık Yıllığı* 1975
- Mutluay, Rauf: "1976'da Roman ve Hikâyemiz", (Sarı Yazma), *Varlık Yıllığı* 1977
- Özdemir, Emin: "1979'da Çocuk Edebiyatımız", (Küçükçekmece Okyanusu), *Varlık Yıllığı* 1980
- Özdemir, Emin: "1980'de Çocuk Edebiyatımız", (Bacasız Sigara Kaçakçısı), *Varlık Yıllığı* 1981
- Özkırımlı, Atilla: "1976'da Öykü ve Roman", (Sarı Yazma), *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı* 1977
- Uyguner, Muzaffer: "1974 Yılında Şiirimiz", (Güvercinim Uyur mu?), *Varlık Yıllığı* 1975
- YAZILAR:**
- Ada, Ahmet: "Rıfat Ilgaz'ın Şiiri", *Türkiye Yazıları*, Mart 1978
- Akbal, Oktay: "Yarenlik, Vakit", 11.9.1945
- Akşar, Asım: "Yarenlik", *Harman*, 1.4.1943
- Aktı, Erol: "Klasığe Evet, Ama Çağdaş Nerede?", *TV'de 7 Gong*, 8.1.1986

BİLEMEYECEKLER

Geride kalanlara ne bırakacağım,
Çocuklarıma,
Onların da çocuklarına?

Olsa olsa
Karadeniz'den payıma düşeni...
Beş on evlek yer gökyüzünden.

Ne vermek istedimse sağlığımda,
Ne veremedimse,
Gizlenip kaçışlardan.

Biliyorum bu yüzden
Yokluğumu çekmeyecekler,
Hep yaşıyormuşum gibi gelecek onlara
Biraz ötelelerde, uzaklarda.

Babamız diyecekler, dedemiz,
Dur durak bilmezdi,
Dert nedir, tasa nedir bilmezdi...

Neyi bildiğimi bilmeyecekler.

- Altınkaynak, Hikmet: "Karartma Geceleri", *Yansıma*, Temmuz 1974
- Andak, Selmi: "Rıfat Ilgaz'dan İki Oyun" *Cumhuriyet*, 17.11.1969
- Arolat, Osman Saffet: "Yıldız Karayel", *Nokta*, 23-29 Nisan 1982
- Bayar, Zühtü: "Uzak Değil Önde", *Gelecek*, Haziran 1971
- Benal, Alaattin: "Çatal Matal Oyunu Üzerine", *Ordu İli Millî Eğitim Bülteni*, Aralık 1972
- Bezirci, Asım: "Rıfat Ilgaz", *Papirüs*, Aralık 1967
- Bezirci, Asım: "Rıfat Ilgaz'ın Şiirine Genel Bir Bakış", *Milîan*, Haziran 1976
- Bezirci, Asım: "40 Kuşağı Deyince", *Yazko* *Somut*, 8.7.1983
- Bezirci, Asım: "Akımlar, Eğilimler, Şairler" *Gösteri*, Mart 1985
- Bilen, Mehmet Yaşar: "Rıfat Ilgaz", *Kıyı*, Aralık 1988
- Boran, Behice: "Rıfat Ilgaz Üzerine", *Adımlar*, Mayıs 1943 / *Militan*, Haziran 1976
- Boratav, Pertev Naili: "Rıfat Ilgaz: Sınıf, Yurt ve Dünya", 15.3.1944
- Buyrukça, Muzaffer: "Sarı Yazma ya da Bir Hayattan Sayfalar", *Günümüzde Kitaplar*, Mart 1985
- Çetin, Yalçın: "Kendi Kalemlelerinden Yazarlarımız", *Yeni Gün*, 17.11.1970
- Çotuksöken, Yusuf: "Rıfat Ilgaz", *Güneş*, 16.5.1988
- Derman, Hakan: "Rıfat Ilgaz", *Düşün*, Haziran 1986
- Dinamo, Hasan İzzettin: "Karartma Geceleri", *Yeni Ortam*, 24.8.1974
- Dinamo, Hasan İzzettin: "Güvercinim Uyur mu?", *Yeni Ortam*, 8.10.1974

- Duygulu, Behiç: "Sarı Yazma", *Edebiyat Cephesi*, 16 Ekim-15 Kasım 1979
- Ekmekçi, Mustafa: "Rıfat Ilgaz Günleri", *Cumhuriyet*, 12.3.1984
- Ekmekçi, Mustafa: "Öğretmenler Üstüne", *Cumhuriyet*, 28.11.1984
- Gerçek, Ahmet: "Rıfat Ilgaz Yazarlığının Ellinci Yılında", *Akşam*, 25.5.1977
- Güvemli, Zahir: "Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı", *Dünya*, 18.11.1969
- H.D.: "Yarenlik", *Yürüyüş*, 25.3.1943
- Işık, Neclâ: "Son Yapıtı Üzerine Asım Bezirci ile Konuşma", *İn vivo*, 1.7.1988
- Kabacalı, Alpay: "Sabahattin Ali ve Rıfat Ilgaz", *Milliyet Sanat*, 1.6.1988
- Kaya, Z.: "Sarı Yazma", *Cide Postası*, 26.2.1982
- Koparan, Ergin: "Karartma Geceleri", *Günümüzde Kitaplar*, Mart 1984
- Kutlu, Nâzım: "Rıfat Ilgaz", *Varlık*, Mayıs 1988
- Memet Fuat: "Başarısızlıktan Yana", *Varlık*, 15.2.1961
- Memet Fuat: "Hiçbir Yasaya Dayanmadan", *Politika*, 14.4.1976
- Mehmed Kemal: "Pijamalılar", *Cumhuriyet*, 10.4.1984
- Mehmed Kemal: "Nerde O Eski Dergiler", *Cumhuriyet*, 10.6.1984
- Mutluay, Rauf: "Karadenizin Kıyıcığında", *Devrim*, 9.12.1969
- Mutluay, Rauf: "Karartma Geceleri", *Cumhuriyet*, 26.9.1974
- Mutluay, Rauf: "Sarı Yazma", *Cumhuriyet*, 5.8.1976
- Muzaffer Tayyip (Uslu): "Rıfat Ilgaz'ın Şiir Kita-

bi: Yarenlik", Karaelmas (Zonguldak), 15.2.1943
 Onger, Fahir: "Kitaplar", İnsan, Mart 1943
 Orhan Selim: "Rıfat Ilgaz", Çorum Haber, 16.3.1988 / Karaman'ın Sesi, 19.3.1988 / Anadolu, 5.6.1988 / Bartın, 21.6.1988
 Onger, Fahir: "Rıfat Ilgaz'ın Kişiliği", Eylem, 8.8.1965, 1.9.1965
 Öz, Reha: "Kırk Yıl Sonra", Çerçeve(Cumhuriyet), Ağustos 1986
 Özbilgen, Fusun: "Hababam Sınıfı'nın Dehabam Öyküsü", 1-4, Cumhuriyet, 29.7.1985-1.8.1985
 Özdemirci, İlhan: "Dostla Konuşur Gibi, Rahat ve İlk Şiirler", Cumhuriyet, 11.8.1983
 Özel, Siyami: "Güvercinim Uyur mu?", Kastamonu, 8.9.1976
 Sabahattin Ali: "Rıfat Ilgaz ve Son Yirmi Yılın Türk Şiiri", Yurt ve Dünya, Mart 1943
 Sar, M. Ali: "Rıfat Ilgaz Günlerinden Kesitler", Cide Postası, 1.2.1985
 Savaşçı, Fethi: "Rıfat Ilgaz", Tiyatro 77, 1977, sayı 41
 Saydur, Mehmet: "Biz ve Yıldız Karayel", Kastamonu, 9.8.1982
 Selçuk, İlhan: "Hababam Sınıfı", Cumhuriyet, 24.5.1965
 Selçuk, İlhan: "Hababam Sınıfı", Cumhuriyet, 31.1.1966
 Selçuk, İlhan: "Rıfat Ilgaz'ın Kitapları", Cumhuriyet 18.2.1984
 Selçuk, İlhan: "İnce Hastalık", Cumhuriyet, 11.1.1985
 Selçuk, İlhan: "Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra", Cumhuriyet, 11.6.1985
 Sezer, Sennur: "Yıldız Karayel", Yazko Edebiyat, Mart 1983
 Sezer, Sennur: "Gerçekçi Şiirler Yıldızlardan da Söz Açar", Gösteri, Eylül 1983
 Sezer, Sennur: "Bir Ozanın Portresi", Günümüzde Kitaplar, Mart 1985
 Sezer, Sennur: "Yargılar Dergilerde Kalmasın", Hürriyet, 26.4.1988
 Sönmez, Tekin: "İlgaz'ın Tipleri", Cumhuriyet, 10.9.1977
 Sülker, Kemal: "Cide'ye Çekilen Toplumcu Şair Rıfat Ilgaz", Edebiyat Cephesi, 16-29 Şubat 1980
 Sülker, Kemal: "Rıfat Ilgaz", Sanat Edebiyat 81, Kasım 1981
 Sülker, Kemal: "Onurlu Yazarın Romanı", Günaydın, 6.11.1984
 Şener, Erman: "Çatal Matal Oyunu", Ses, 15.11.1969
 Timuroğlu, Vecihi: "Rıfat Ilgaz", Sanat Edebiyat 81, Şubat 1983
 Tokatlı, Atilla: "Anlı Şanlı Unutulmaz Bir Yazar: Rıfat Ilgaz", May, 2.11.1967
 Toprak, Bedirhan: "Kulağımız Kirişte", Varlık, Eylül 1983
 Toprak, Ömer Faruk: "Rıfat Ilgaz", İnkılâpçı Gençlik, 14.2.1942
 Tüfekçi, Remzi: "Ustaların Ustası Rıfat Ilgaz", Batı Karadeniz Ekspres, 8.10.1983
 Ulunay, Refi Cevat: "Yarenlik", Tan, 11.2.1943
 Uskan, Arda: "Hababam Sınıfı Müzikal Olunca Neiler Oldu?", Nokta, 23-29 Nisan 1982
 Y.Kenan: "Rıfat Ilgaz", Ses, 2.3.1943
 (...): "Y; ne Hababam Sınıfı", Kelebek/Hürriyet, 2.6.1982

KONUŞMALAR, SORUŞTURMALAR:

Altınkaynak, Hikmet: "Rıfat Ilgaz Yetmiş Yaşında", Sanat Olayı, Ocak 1982
 Ay, Behzat: "Rıfat Ilgaz İle", Militan, Haziran 1976
 Cılızoğlu, Tanju: "Rıfat Ilgaz'la Daday Ballıdağ Sanatoryumu'nda Romanımız Üstüne", Sanat Edebiyat 81, Ağustos 1981
 Derman, Hakan: "60. Sanat Yılı, Rıfat Ilgaz", Düşün, Haziran 1986
 Demirtepe, Ülkü: "Nasıl Yazar Oldular?", Gösteri, Mart 1984
 Erbil, Leylâ: "Rıfat Ilgaz'la Bir Konuşma", Dost, Şubat 1966

Ercan, Enver: "Rıfat Ilgaz ile Söyleşi", Düşün, Kasım 1984
 Fatih, Mehmet: "74 Yaşında Dipdiri Bir Dimağ ve Rıfat Ilgaz", Barış, 16.1.1985
 Güner, Semih: "Rıfat Ilgaz ile Söyleşi", Günümüzde Kitaplar, Şubat 1984
 Hızlan, Doğan: "Bir Sanatçının 24 Saati, Rıfat Ilgaz", Cumhuriyet, 20.8.1977
 Hızlan, Doğan: "Rıfat Ilgaz", Cumhuriyet, 26.8.1981
 Hızlan, Doğan: "Rıfat Ilgaz ile Söyleşi", Gösteri, Temmuz 1982
 Hızlan, Doğan: "Rıfat Ilgaz İle", Cumhuriyet, 16.8.1982
 İyem, Nuri: "Rıfat Ilgaz ile Konuşma", Türk Solu, 20.2.1968
 Jülide Gülizar: "Rıfat Ilgaz", Cumhuriyet, 23.8.1983
 Karadoğan, Yaşar: "Yazın Ustalarıyla Söyleşi", Kıbrıs Postası, 1986
 Onaran, M.Ş.: "Konuşma, Rıfat Ilgaz'la", Türk Dili, Haziran 1982
 Özel, Siyami: "Rıfat Ilgaz ile Hababam Sınıfı Üzerine Bir Söyleşi", Kastamonu, 27.4.1978
 Özer, Çetin: "Cezaevinde Sanat, Sanatçıda Cezaevi: Rıfat Ilgaz" Sanat Olayı, Mart 1987
 Pekşen, Yalçın: "Gördük Konuştuk", Cumhuriyet, 13.10.1984
 Sefa, R.: "Rıfat Ilgaz'la Söyleşi", Yazko Somut, 11.11.1983
 Süsoy, Yener: "Rıfat Ilgaz'la Tatil Sohbeti", Mil-

liyet, 28.12.1986
 Şahin, Osman: "Rıfat Ilgaz'la Söyleşi", Aydınlık, 22.1.1980
 Uskan, Arda: "Rıfat Ilgaz Yeşilçam'a Ateş Püskürüyor", Nokta, 14-20 Mayıs 1982
 Taner, Mustafa: "Rıfat Ilgaz'la Söyleşi", Dönemeç, Ekim 1982
 Yücel, Mehmet: "55. Sanat Yılında Rıfat Ilgaz", Görünüm, 1982
 (...): "Rıfat Ilgaz'la Konuşma", Başdan, 14.9.1948
 (...): "Rıfat Ilgaz Konuşuyor", Yelken, 1.9.1962
 (...): "Şiir Soruşturmasına Katılan Sanatçılar: Rıfat Ilgaz", Akşam, 6.11.1968
 (...): "İlgaz Çifti Yoğun Çalışma İçinde", Yeni Gazete, 9.9.1970
 (...): "Rıfat Ilgaz", Yansıma, Haziran 1972
 (...): "Rıfat Ilgaz'a Sorular", Yansıma, Mart 1975
 (...): "Rıfat Ilgaz'a Sorular", Vatan, 12-15 Eylül 1975
 (...): "Soruşturma", Sanat Edebiyat 81, 1 Mayıs 1981
 (...): "Adına Ödül Konan Rıfat Ilgaz", Cumhuriyet, 28.6.1984
 (...): "Rıfat Ilgaz ile Geçmişten Günümüze", Günümüzde Kitaplar, Şubat 1985
 (...): "Hababam Sınıfı'nın Yaratıcısı Rıfat Ilgaz", Haftanın Sesi, 26.7.1985
 (...): "Söyleşi, Hababam Sınıfı Hayatın İçindedir", Martı Yayın Tanıtım, Eylül 1987

Türkiye'ye hizmet etmek, İş Bankası'nın varlık nedenidir...

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Vadesiz Tasarruf
Mevduatı Defteri

İş Bankası'nda hesap açmak,
tasarrufa İş Bankası güvencesini
katmaktır.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

